

Wiadomości KSN

Biuletyn Informacyjny Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność"

Nr. 4 (85)

Kwiecien

2003 r.

Solidarność

"Wiadomości KSN" są dostępne na stronie internetowej KSN Online pod adresem: <http://www.solidarnosc.org.pl/~ksn>

Z okazji

Świat Wielkanocnych

Najlepsze Życzenia

Zdrowia,

Spełnienia Marzeń

Składa

Redakcja

Alleluja!

SPIS TREŚCI

Protokół rozmów i ustaleń MENiS z Prezydium KSN NSZZ "S"

Informacja o zebraniu Rady KSN z 15.03.2003 r.

Komunikat Komisji Europejskiej: Rola uniwersytetów w Europie wiedzy.

R.Mosakowski – Szkolnictwo wyższe we Włoszech.

PROTOKÓŁ

rozmów i ustaleń

Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z Prezydium Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność"

Warszawa, 5 marca 2003 r.

W dniu 5 marca 2003 roku odbyło się w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu spotkanie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z Prezydium Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność".

W spotkaniu uczestniczyli:

- ze strony MENiS: Krystyna Łybacka - Minister Edukacji Narodowej i Sportu,
- ze strony KSN: Janusz Sobieszczański - Przewodniczący Krajowej Sekcji Nauki oraz członkowie Prezydium KSN: Jerzy Dudek, Andrzej Grząślewicz, Jerzy Olędzki, Kazimierz Siciński, Jerzy Żurak.

Strony spotkania uznając, że:

- wzrost poziomu i powszechności wykształcenia społeczeństwa jest warunkiem jego wszechstronnego rozwoju i uczestniczenia w korzystaniu z zaawansowanej techniki - jest również warunkiem wpływającym na rolę Polski na arenie międzynarodowej,
- nauka i edukacja są ważnymi czynnikami warunkującymi dalszy rozwój i wzrost gospodarczy kraju,
- wzorem państw Unii Europejskiej priorytet wydatków na edukację i naukę powinien mieć w Polsce wymiar realny,

przyjęły wspólny punkt widzenia w zakresie strategii finansowania szkolnictwa wyższego w nadchodzących latach. Zakłada on, że wskazany powyżej priorytet powinien być potwierdzony w nakładach finansowych.

1. Krajowa Sekcja Nauki postuluje, by w przygotowywanym projekcie budżetu państwa na 2004 rok, w dziale "szkolnictwo wyższe", uwzględniono:

- środki na wynagrodzenia w wysokości pozwalającej nie tylko na wprowadzenie w życie III etapu poprawy wynagrodzeń, lecz także na stworzenie nowych miejsc pracy w uczelniach;
- ukształtowanie środków na wydatki rzeczowe szkół wyższych na poziomie, procentowo, nie mniejszym niż w latach dziewięćdziesiątych;
- zwiększenie środków na pomoc materialną dla studentów - aby tą pomocą można było objąć większą niż dotychczas liczbę studentów;
- istotny wzrost wydatków na inwestycje szkół wyższych.

Zbilansowanie oszacowanych środków na wynagrodzenia, uwzględniające finansowanie budżetowe skutków II etapu i wdrożenia III etapu poprawy wynagrodzeń, oraz środków na pozostałe niezbędne wydatki, w projekcie budżetu państwa na 2004 rok powinny oscylować w granicach 1,2% PKB.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu dołoży wszelkich starań, by te postulaty zostały zrealizowane.

2. Postęp w polepszaniu sytuacji materialnej szkolnictwa wyższego powinien być kontynuowany w ciągu kolejnych lat. Minister Edukacji Narodowej i Sportu rozważy kwestię opracowania średniookresowego harmonogramu poprawy sytuacji szkolnictwa wyższego, w kontekście przygotowywanego Programu Naprawy Finansów Publicznych Rzeczypospolitej. Projekt harmonogramu będzie konsultowany ze związkami zawodowymi działającymi w sferze szkolnictwa wyższego.
3. Systematyczny wzrost zadań, a także i kosztów ich realizacji powoduje, że uczelniom coraz trudniej z własnych środków uzupełniać dotację państwa na działalność dydaktyczną i pomoc materialną dla studentów. Krajowa Sekcja Nauki postuluje odejście od stosowanego rozwiązania i przyjęcie zasady, że budżet państwa w 100 % będzie finansował planowane wydatki na wynagrodzenia w ramach dotacji na działalność dydaktyczną i pomoc materialną dla studentów.
4. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu współdziałając ze związkami zawodowymi, rozpocznie w kwietniu bieżącego roku prace nad wprowadzeniem II etapu poprawy wynagrodzeń cywilnych pracowników szkolnictwa wyższego. Zakłada się, że tok tych prac pozwoli Ministrowi Edukacji Narodowej i Sportu do połowy czerwca 2003 r. na podpisanie stosownych rozporządzeń w sprawie kształtowania wynagrodzeń.

Rozmowy dotyczyły także:

5. Perspektyw zmian ustawy o szkolnictwie wyższym. Krajowa Sekcja Nauki poinformowała, że rozpoczęła prace nad aktualizacją projektu "Prawo o szkolnictwie wyższym", opracowanego przez KSN w 2000 roku.
6. Krajowa Sekcja Nauki poinformowała, że NSZZ "Solidarność" współdziałając z innymi związkami zawodowymi zamierza wystąpić do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu o podjęcie negocjacji w sprawie podpisania Ponadzakładowego Układu Zbiorowego Pracy dla państwowych szkół wyższych.
7. Celowości rozpoczęcia prac nad zasadami rozdziału dotacji pomiędzy uczelnie po wprowadzeniu w życie III etapu poprawy wynagrodzeń. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu podejmie prace nad ustaleniem nowych zasad rozdziału dotacji pomiędzy uczelnie. Prace te będą prowadzone przy współdziałaniu ze związkami zawodowymi.
8. Nowego unormowania zasad korzystania z ulg na przejazdy pociągami. Przewodniczący KSN zaproponował, aby dopłata z budżetu państwa do PKP upoważniająca nauczycieli do wykupu ze zniżką 50% biletów na pociągi osobowe była kierowana do nauczycieli wykupujących upoważnienie do ulgowych przejazdów pociągami.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu

/-/ Krystyna Łybacka

Przewodniczący KSN NSZZ "Solidarność"

/-/ Janusz Sobieszkański

Informacja

o zebraniu Rady KSN NSZZ "Solidarność"

w dniu 15.03.2003 r.

W zebraniu uczestniczyło według listy obecności 25 członków Rady, 2 członków Komisji Rewizyjnej oraz 20 zaproszonych gości.

Porządek obrad przewidywał:

1. Otwarcie posiedzenia,
2. Wręczenie Medali Komisji Edukacji Narodowej i Sportu. Wystąpienie Pani Minister. Dyskusja.
Przerwa w obradach ok. 15 min.
3. Uroczyste wręczenie upominków (osobom działającym w KSN w ubiegłej kadencji).
4. Informacje Przewodniczącego KSN.
5. Informacja o Ponadzakładowym Układzie Zbiorowym Pracy dla szkolnictwa wyższego.
6. Informacja o ustawie o szkolnictwie wyższym.
7. Sprawy bieżące.
8. Sprawy wniesione i wolne wnioski.

W zebraniu uczestniczyła Pani Minister Edukacji Narodowej i Sportu Krystyna Łybacka, dyrektor departamentu pan Witold Pakuła oraz Prorektor Politechniki Warszawskiej Prof. dr hab. Lech Czarnecki i Przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ "Solidarność" w Politechnice Warszawskiej kol. Z.Trzaska-Durski.

Zebranie otworzył kol. Janusz Sobieszczański. Powitał przybyłych gości i przekazał prowadzenie dalszej części spotkania kol. Piotrowi Lewandowskiemu. Pani Minister Krystyna Łybacka udekorowała medalami Komisji Edukacji Narodowej następujące osoby: **kol. Hannę Witkowską, kol. Ryszarda Mosakowskiego, kol. Wojciecha Pillicha i kol. Janusza Sobieszczańskiego.**

Po dekoracji głos zabrał kol. J. Sobieszczański. Stwierdził, że Krajowa Sekcja Nauki NSZZ "Solidarność" patrzy szeroko na sprawy szkolnictwa wyższego i nauki - w skali całego kraju. Stara się wносить znaczący wkład w rozwój tych dziedzin. KSN NSZZ "S" może pochwalić się osiągnięciami na tym polu. Są one sumą zaangażowania wszystkich członków KSN. Dlatego wręczone przed chwilą odznaczenia należy traktować jako wyróżnienie dla wszystkich członków KSN. Wyniki naszej pracy pokazują, że w tych trudnych dla nauki czasach potrafiliśmy myśleć perspektywnie i jesteśmy zdolni nie tylko do wielkich zrywów, ale także do systematycznej pracy ze spojrzeniem perspektywnym. Przewodniczący KSN NSZZ "S" podziękował Pani Minister za docenienie działalności KSN i wszystkim członkom KSN za wkład pracy w te osiągnięcia.

Następnie głos zabrała Pani Minister Krystyna Łybacka. Stwierdziła, że jest szczęśliwa, że pomimo wielu trudności udało jej się osobiście uczestniczyć w tej uroczystości. Wyraziła radość z tego, że mogła czterem członkom KSN wręczyć medale. Stwierdziła, że jej współpraca z KSN była długa i owocna. Wspólnie udało się doprowadzić do poprawy sytuacji finansowej pracowników wyższych uczelni pomimo ogólnie znanych trudności gospodarczych. Również za ważne uznała powołanie Komisji Akredytacyjnej. Stwierdziła, że we wszystkich uczelniach nastąpił wzrost dotacji w porównaniu z rokiem ubiegłym. Pani Minister poinformowała również, że tempo rozwoju i zmian w nauczaniu powoduje, że aktualnie obowiązująca ustawa o szkolnictwie wyższym jest już przestarzała. Konieczna jest nowa ustawa, która będzie mogła obowiązywać conajmniej przez następne 10 lat. Finansowanie uczelni musi być uzależnione od jakości kształcenia. Konieczny jest rozwój młodej kadry. Muszą być takie regulacje prawne, które to umożliwią. Prace nad ustawą trwają. Za około dwa tygodnie zostanie przedstawiony dorobek zespołu pracującego nad projektem. Jest nadzieja, że ustawa zacznie obowiązywać od nowego roku akademickiego. Współpraca z marszałkami województw pozwala pozyskiwać dodatkowe środki na inwestycje na uczelniach. Trzeba dobrze rozplanować starania, aby możliwe było pozyskiwanie środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Od września ma być uruchomiony następny etap podwyżek płac. Konieczne są rozmowy na temat usytuowania szkolnictwa wyższego i nauki w finansach państwa. Została również uzgodniona sprawa doktorantów. Przewiduje się maksymalnie 90 godzin miesięcznie pracy dydaktycznej oraz dostęp do funduszu świadczeń socjalnych uczelni.

W następnej kolejności zabrał głos Prorektor Politechniki Warszawskiej d/s studiów Prof. dr hab. L. Czarnecki. Złożył gratulacje wszystkim odznaczonym. Podkreślił przy tym, że Medal Komisji Edukacji Narodowej jest odznaczeniem najwyższej ceniowym w środowisku naukowym. Zwrócił również uwagę na to, że rozwój nauki polskiej zawsze budził troskę rektorów Politechniki Warszawskiej, których podobizny spoglądają na tę uroczystość ze ścian Sali Senatu. Na zakończenie wystąpienia Pan Rektor życzył zebranych owocnych obrad.

Kol. J. Sobieszczański podziękował zaproszonym gościom za ich wystąpienia i w uzupełnieniu poinformował, że zostały zakończone prace nad

protokółem rozmów i ustaleń Prezydium Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność" z Minister Edukacji Narodowej i Sportu. Dokument został podpisany. Szczegółowym problemem była kwestia uprawnień doktorantów do świadczeń z funduszu socjalnego uczelni. Zgodnie z ustaleniami Senatu RP przepisy cedują prawo decyzji w tej sprawie do uczelni. Wprawdzie doktoranci uzyskują prawo do korzystania z funduszu socjalnego, ale nie idą za tym żadne dodatkowe pieniądze.

W ramach podjętej dyskusji kol. J. Jakubaszko stwierdził, że rozwiązanie problemu doktorantów stanowi krok we właściwym kierunku. Zwrócił także uwagę, że ostatnio powstał zawód ratownika medycznego. Nie został on ujęty w ogólnych przepisach. W związku z tym absolwenci studiów w tym zakresie nie posiadają żadnych uprawnień. Konieczne jest jak najszybsze załatwienie tej sprawy. W odpowiedzi Pani Minister K. Łybacka poinformowała, że takich zawodów podległych Ministerstwu Zdrowia jest więcej i sprawę należy załatwić kompleksowo. Kol. W. Janik podniósł problem, że w obecnych przepisach brak jest odpowiedzialności rektora uczelni za zaniedbania, błędne decyzje lub świadome działanie na szkodę uczelni. W składzie Komisji Akredytacyjnej miało nie być aktualnie urzędujących rektorów wyższych uczelni, tymczasem w jej skład wchodzi dwóch aktualnie urzędujących prorektorów. W odpowiedzi Pani Minister poinformowała, że w ustawie o Komisji Akredytacyjnej zabrakło przepisu mówiącego o odwoływaniu jej członków. Jeśli ktoś nie byłrektorem w momencie wyboru do Komisji Akredytacyjnej, to nie było przeszkód do jego wybrania. Ale jeśli podczas udziału w Komisji zostałrektorem, to nie istnieje procedura umożliwiająca jego odwołanie. Sprawa odpowiedzialności prawnej rektorów jest bardzo ważna, bo istnieje konflikt pomiędzy odpowiedzialnością prawną rektora, a autonomią uczelni. Konflikt ten będzie narastał, ale rzeczywiście w chwili obecnej brak uregulowań prawnych w tym zakresie. Kol. A. Grząślewicz zwrócił uwagę na jakość kształcenia na studiach podyplomowych dla nauczycieli. Uczelnie dla zdobycia finansów uruchamiają cały szereg studiów podyplomowych. Niestety poziom tych studiów jest bardzo różny. Komisja Akredytacyjna działa w zasadzie jako zespół autonomicznych komisji. Każdy z tych zespołów stosuje własne kryteria merytoryczne, a centralna Komisja Akredytacyjna może oceniać tylko sprawy formalne. Jakość kształcenia powinna być dokonywana na podstawie oceny poziomu wykształcenia absolwentów. Merytorycznej oceny powinny dokonywać organizacje zewnętrzne, na przykład stowarzyszenia specjalistów z danej dziedziny. W odpowiedzi Pani Minister przyznała, że kształcenie nauczycieli stanowi poważne wyzwanie. Wprowadzana jest nowelizacja karty nauczyciela. Będzie wprowadzony

nowy system kształcenia nauczycieli. Będą studia dwustopniowe: licencjat i studia magisterskie oraz pełne studia magisterskie. Niezbędne jest uzyskanie certyfikatu z języka obcego i z informatyki. Ministerstwo musi prognozować zapotrzebowanie na nauczycieli w następnych latach i wykupywać stosowne studia na uczelniach. Obecnie jeśli chodzi o studia podyplomowe to wykupione są dwa kierunki – nauczanie przedszkolne i nauczanie języków obcych. Podmiot, który nie uczy, a tylko zbiera pieniądze dewaluuje wartość studiów podyplomowych. Komisja Akredytacyjna rzeczywiście nie ma możliwości kontroli merytorycznej. Konieczne jest zwiększenie nadzoru nad uczelniami. Podpisane jest już rozporządzenie w sprawie nowej matury 2005 r. Będzie poziom podstawowy i rozszerzony. Poziom podstawowy będą zdawali wszyscy, a poziom rozszerzony chętni po zaliczeniu poziomu podstawowego. Kol. K. Weiss zapytał, jak wygląda sprawa konkurencji i wejścia uczelni zagranicznych na nasz rynek edukacyjny po przystąpieniu Polski do UE. Pani Minister odpowiedziała, że w chwili obecnej zagrożenie konkurencją występuje, natomiast chcemy, aby na naszych uczelniach kształciło się jak najwięcej studentów zagranicznych. Kol. J. Kaczor zwrócił uwagę, że lawinowo wzrasta bezrobocie wśród absolwentów wyższych uczelni. Zapytał, jakie kroki zostaną podjęte przez Ministerstwo dla zmniejszenia tego zjawiska i czy istnieją jakieś międzyresortowe symulacje przewidujące, w jakich dziedzinach będzie w przyszłości zapotrzebowanie na absolwentów. W odpowiedzi Pani Minister przyznała, że bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych jest zjawiskiem negatywnym. Konieczne jest badanie i przewidywanie zapotrzebowania rynku pracy. Taka informacja będzie przygotowana dla maturzystów już w tym roku. Rynek zgłasza potrzeby nie tylko na absolwentów określonych kierunków, ale również określonych uczelni. Zagospodarowanie absolwentów wymaga prac międzyresortowych. Kol. R. Mosakowski podniósł, że proces boloński przewiduje ujednoczenie studiów w całej Unii. Jedynym stopniem naukowym ma być stopień doktora. Tradycja doktora habilitowanego jest kosztownym anachronizmem. Jeżeli z tym sobie nie poradzimy, będzie następowała ucieczka młodych zdolnych ludzi na Zachód, gdzie kariera naukowa jest znacznie łatwiejsza. W odpowiedzi Pani Minister poinformowała, że uczestnictwo w procesie bolońskim nie jest obligatoryjne, natomiast ucieczka młodej kadry stanowi rzeczywiste zagrożenie. W dalszej dyskusji dla jej przyspieszenia zadawano kolejne pytania, na które Pani Minister odpowiadała łącznie. Pytania dotyczyły między innymi trybu przyznawania urlopów zdrowotnych, ustawy o zamówieniach publicznych, stanowiska docenta dydaktycznego i środowiskowych komisji akredytacyjnych. Poruszono również ponownie sprawę uczciwości w środowisku akademickim. W odpo-

wiedzi Pani Minister ze względu na brak czasu ograniczyła się do odpowiedzi tylko na ostatnie pytanie. Przyznała, że rzeczywiście obserwuje się upadek autorytetów moralnych w środowisku akademickim. Projekt ustawy o szkolnictwie wyższym musi w jakiś sposób tę problematykę uwzględniać. Musi powstać na podstawie projektu prezydenckiego, projektu "Solidarności" i projektu SLD kompromisowy projekt ustawy, wprowadzający nowe ważne elementy dostosowujące szkolnictwo wyższe do nowych warunków i nowego otoczenia.

Dyskusję podsumował kol. J. Sobieszczański. Stwierdził, że dojrzeła koncepcja nowej ustawy o szkolnictwie wyższym. Czekająca nas dyskusja powinna stanowić cenny wkład do tego projektu. Na zakończenie tej części spotkania kol. J. Sobieszczański podziękował Pani Minister, Panu Dyrektorowi Departamentu i Panu Prorektorowi za zaszczytowanie swoją obecnością tego spotkania.

Ad p. 3. Po przerwie w dalszej części zebrania głos zabrał kol. J. Sobieszczański. Poinformował, że Rada KSN NSZZ "S" postanowiła podziękować za działalność wszystkim osobom, które działały w Radzie lub Komisji Rewizyjnej w ubiegłej kadencji. Zdają sobie sprawę z tego – mówił - że wielu członków Rady i Komisji Rewizyjnej poświęcało tej działalności znaczną część swojego prywatnego czasu i powinni być uhonorowani w sposób bardziej znaczący, ale środki którymi dysponuje Rada KSN NSZZ "S" są bardzo ograniczone. Dlatego postanowiono uhonorować byłych członków Rady i Komisji Rewizyjnej wręczając im książki wydane z okazji 20-lecia "Solidarności" oraz płyty z nagraniami piosenek "Solidarności". Poza członkami Rady i Komisji Rewizyjnej KSN NSZZ "Solidarność" nagrodzony został kol. Z. Trzaska Durski – Przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ "Solidarność" Politechniki Warszawskiej za pomoc udzielaną przez te lata KSN. Po wręczeniu nagród kol. J. Sobieszczański zaproponował dodanie do porządku obrad sprawy stanowiska na temat ładu medialnego (jako punktu 5). Nie zgłoszono sprzeciwu, wobec tego uznano nowy porządek obrad jako zaakceptowany.

Ad p. 4. Informacje Przewodniczącego KSN NSZZ "Solidarność" zostały przekazane na piśmie. Kol. J. Sobieszczański referując ten punkt ograniczył się do omówienia tylko następujących zagadnień:

- Informator dla nowo zatrudnionych pracowników uczelni został opracowany w ramach grantu, a egzemplarze rozprowadzono na sali wśród zainteresowanych. Celem rozpowszechnienia tego informatora jest pozyskiwanie nowych członków związku. Jest prośba do wszystkich

zainteresowanych, aby do końca marca zgłaszali uwagi odnośnie informatora.

- Odbyło się wiele spotkań ze stroną rządową. Między innymi było spotkanie w Komitecie Badań Naukowych, na którym poruszane były sprawy całości polskiej nauki, między innymi sprawa offsetu. Na tym spotkaniu padło stwierdzenie, że nie należy spodziewać się poprawy w sytuacji nauki w Polsce

Ad p. 5. Stanowisko w sprawie mediów zreferował kol. J. Olędzki. Przedstawił aktualny stan naszej wiedzy na temat tak zwanej "afery Rywina". Środki informacji społecznej są systematycznie zawłaszczane przez różne grupy polityczne. Trzeba dokonać zasadniczej zmiany. Należy do kierowania mediami wybrać ludzi, którzy potrafią wznieść się ponad partykularne interesy grup społecznych lub politycznych. W ramach dyskusji ustalono, że wystąpienie to kierowane jest do ogółu społeczeństwa. Nie kwestionowano potrzeby wypracowania stanowiska KSN NSZZ "S" w tej sprawie, jednak ustalono, że w przedstawionej formie nie jest ono w pełni jasne i wymaga doprecyzowania oraz istotnych zmian redakcyjnych. W związku z tym zaproponowano, aby z Prezydium Rady KSN wybrać osoby, które przedredagują stanowisko zgodnie z przedstawionymi uwagami. Zaproponowano, aby zajął się tym kol. J. Olędzki i dobrać sobie zespół redakcyjny, a ostatecznie tekst zaakceptowało Prezydium Rady KSN NSZZ "S".

Ad p. 6. Informacje o Ponadzakładowym Układzie Zbiorowym Pracy dla szkół wyższych przekazał kol. W. Pillich. W dniu 04.03.2003 r. odbyło się spotkanie z przedstawicielami Federacji ZNP Szkół Wyższych i Nauki, Krajowej Rady Nauki ZNP i Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność". Projekt został zaakceptowany i postanowiono podjąć wspólne działania dla jego promocji. Dział branżowy Komisji Krajowej uznał projekt za poprawny pod względem formalno-prawnym. Zgłoszono zastrzeżenia w odniesieniu do stosowania PUZP na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Po opinii kol. E. Krauzego i akceptacji przez Komisję Zakładową KUL stwierdzono, że nie ma przeciwwskazań prawnych dla stosowania PUZP w KUL. Uniwersytet Gdański uznał, że projekt jest zgodny z prawem. Zastrzeżenia zgłoszono jedynie do przepisywania w tym dokumencie znanych aktów prawnych. Ta sprawa została wyjaśniona. Projekt został również skonsultowany z innymi związkami zawodowymi. W najbliższy poniedziałek ma się odbyć spotkanie, na którym zostanie ustalony tryb dalszego postępowania. Nie przewiduje się już istotnych zmian w tekście. Kol. J. Żurak poinformował, że drogą nieoficjalną dokument został przekazany do zaopiniowania przez pracownika Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej. Zgłosił on szereg uwag, które zo-

staną rozpatrzone na posiedzeniu zespołu. Zaproponował on między innymi zawarcie odrębnych układów z poszczególnymi ministrami. Kol. P. Lewandowski poinformował, że zwrócono się do Komisji Krajowej o upoważnienie dla KSN NSZZ "S" do reprezentowania Związku w negocjacjach dotyczących PUZP z rządem.

Ad p. 7. Kol. P. Lewandowski poinformował, że przygotowuje się nowelizację opracowanego przez KSN projektu ustawy o szkolnictwie wyższym. Kol. J. Olędzki udzielił na ten temat szczegółowych informacji. Nowelizacja uwzględnia zmiany, jakie zaszły w sprawach szkolnictwa wyższego od czasu opracowania projektu. Między innymi uwzględniono fakt istnienia Komisji Akredytacyjnej i zasady regulacji wynagrodzeń. Wstępny projekt zostanie przekazany Prezydium Rady i Członkom Zespołu drogą internetową. Jest szansa na uzyskanie w Sejmie dostatecznej liczby podpisów posłów, aby wszedł pod obrady Sejmu jako projekt poselski. Kol. J. Sobieszczański zwrócił uwagę, że prace nad projektem ustawy ze strony rządowej są prowadzone po cichu bez konsultacji ani ujawniania szczegółów projektu. Kol. W. Pillich oświadczył, że musimy być przygotowani w związku z tym na najgorsze. Może się okazać, że proponowany projekt jest dla Związku nie do zaakceptowania. Z uwagi na to trzeba przygotować merytoryczne argumenty do prowadzenia negocjacji i bardzo starannie się do nich przygotować.

Ad p. 8. Kol. J. Kaczor poruszył sprawę informacji przekazanych przez Panią Minister K. Łybacką na temat wielkości dotacji dydaktycznych przyznanych poszczególnym uczelniom. Poinformował, że w niektórych uczelniach są rozpowszechniane informacje o obniżonych dotacjach dydaktycznych i w związku z tym dokonywana jest redukcja zatrudnienia. Kol. J. Sobieszczański stwierdził, że przekazane przez Panią Minister materiały są dostępne do wglądu dla poszczególnych Komisji Zakładowych w zakresie ich dotyczącym. Ale są to materiały poufne i w związku z tym nie mogą być udostępniane w całości. Kol. J. Żurak zgłosił wątpliwość czy przekazane przez Panią Minister dotyczą tylko uczelni podległych MENiS czy również podległych Ministrowi Zdrowia. O ile nie dotyczą tych ostatnich to należy wystąpić do Ministra Zdrowia o przekazanie takich danych. Poinformował również, że uczelnie otrzymały dotacje o 0,25% wyższe niż w roku ubie-

głym, ale bez uwzględnienia dodatkowych środków uzyskanych w grudniu. Kol. W. Pillich poinformował, że rzeczywiście uczelnie uzyskały dotację nieznacznie wyższą niż w roku ubiegłym, oraz że nie było trudności z uzyskaniem informacji na ten temat od władz uczelni.

Kol. J. Sobieszczański zaproponował, aby przedstawiciele uczelni medycznych przygotowali plan rozmów z Ministrem Zdrowia. Zwrócono uwagę na fakt, że rzeczywiste dotacje nie w pełni obejmują wzrost pochodnych od wynagrodzeń i w związku z tym rzeczywista dotacja jest zaniżona o około 5 %. Kol. W. Pillich poinformował, że Komisja Płacowa informowała o wysokości dotacji. Zaproponował, aby Komisje Zakładowe występowały do rektorów o oficjalne przekazanie informacji o wysokości dotacji. W piśmie MENiS dla każdej uczelni jest wyjaśnienie, dlaczego dotacja jest na takim poziomie. Jeśli rektor odmówi, wówczas KSN będzie interweniował. Kol. W. Janik poinformował, że w państwowych szkołach wyższych finanse są jawne i w związku z tym rektor uczelni ma obowiązek udzielania informacji o wysokości dotacji.

Ad p. 9. W ramach spraw wniesionych kol. P. Lewandowski zaproponował, aby w najbliższych dniach rozpocząć rozmowy z MENiS w sprawie wrześnieowej podwyżki płac.

Ma się ukazać nowa ustawa o stopniach i tytule naukowym. W nowej wersji jest poruszona sprawa doktorantów, ale ich sprawy nie do końca są wyjaśnione; istnieje duża dowolność w interpretacji przepisów, doktoranci są traktowani po części jako studenci, a po części jako pracownicy. Należy na to zwrócić uwagę. W dzisiejszej "Rzeczypospolitej" ukazał się artykuł dotyczący zmian ordynacji wyborczej z propozycją okręgów mandatowych jednoosobowych i ordynacji większościowej. Jest propozycja, aby poprzeć tę inicjatywę. Kol. J. Sobieszczański zaproponował, aby w sprawie mediów osoby zainteresowane zadeklarowały się odnośnie chęci wzięcia udziału w opracowaniu stanowiska.

Na tym zebranie zakończono. Kol. J. Sobieszczański podziękował wszystkim za obecność i zaprosił wszystkich na obiad do stołówki Politechniki Warszawskiej.

Krzysztof Weiss

Prezentujemy poniżej przekład pełnego tekstu Komunikatu Komisji Europejskiej. Komunikat został opublikowany w dniu 5 lutego 2003 r. W "Wiadomościach KSN" nr 3(84) z marca 2003 r. Ryszard Mosakowski zamieścił omówienie tego dokumentu. Komunikat zaprasza zainteresowanych, w tym organizacje pozarządowe, do dyskusji na temat kluczowych spraw dla szkolnictwa wyższego, m. in. takich jak: finansowanie, autonomia, standardy profesjonalne, wkład do rozwoju lokalnego i regionalnego, jak zbudować europejski obszar szkolnictwa wyższego i badań. Termin dyskusji kończy się z końcem maja br.

W imieniu Komisji Zagranicznej KSN NSZZ "Solidarność"

Ryszard Mosakowski

KOMUNIKAT KOMISJI EUROPEJSKIEJ

Rola uniwersytetów w Europie wiedzy

1. STRESZCZENIE

Tym komunikatem pragniemy rozpocząć debatę na temat roli uniwersytetów¹ w społeczeństwie i gospodarce wiedzy w Europie oraz na temat warunków, w ramach których będą mogły efektywnie wypełniać swoją rolę. Rozwój społeczeństwa wiedzy zależy od produkcji nowej wiedzy, jej przekazywania poprzez edukację i szkolenie, rozpowszechniania za pomocą technik informacyjnych i komunikacyjnych oraz wykorzystywania poprzez nowe procesy przemysłowe i usługi. Uniwersytety są unikatowe w tym, że biorą udział w tych wszystkich procesach, w samym ich rdzeniu, dzięki kluczowej roli, jaką odgrywają na trzech polach badań i wykorzystywania ich wyników: dzięki współpracy przemysłowej i działalności wdrożeniowej (*spin-off*); edukacji i szkoleniu, zwłaszcza kształceniu naukowców; rozwojowi regionalnemu i lokalnemu, do którego mogą się znacznie przyczynić.

Unia Europejska potrzebuje zatem zdrowego i dobrze prosperującego świata uniwersyteckiego. Europa potrzebuje doskonałości w swoich uniwersytetach w celu optymalizowania procesów stanowiących podstawę społeczeństwa wiedzy i spełnienia celów ustalonych przez Radę Europejską w Lizbonie stania się *najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką na świecie opartą na wiedzy, zdolną do zrównoważonego rozwoju, z większą liczbą lepszych miejsc pracy i większą spójnością społeczną*. Rada Europejska w Barcelonie uznała potrzebę doskonałości w swoim wezwaniu, aby europejskie systemy edukacyjne stały się odniesieniem światowym do 2010 r.²

Jednakże, świat uniwersytetów europejskich nie jest pozbawiony kłopotów i uniwersytety europejskie nie są obecnie konkurencyjne w skali globalnej z uniwersytetami naszych głównych partnerów, chociaż produkują publikacje naukowe wysokiej jakości. Komunikat zauważa szereg obszarów, w których niezbędna jest refleksja, a często także i działanie, i podnosi szereg problemów takich jak:

- jak osiągnąć odpowiednie i stałe przychody dla uniwersytetów i zapewnić, że fundusze będą wydawane w sposób najefektywniejszy;
- jak zapewnić autonomię i profesjonalizm, zarówno w sprawach akademickich, jak i zarządzaniu;
- jak skupić wystarczającą ilość środków na uzyskanie doskonałości i stworzyć warunki, dzięki którym uniwersytety mogą osiągnąć i utrwalić poziom doskonałości;
- jak czynić, aby uniwersytety lepiej zaspokajały potrzeby lokalne i regionalne oraz wносиły wkład do strategii (rozwojowych);
- jak ustanowić bliższą współpracę pomiędzy uniwersytetami i przedsiębiorstwami w celu zapewnienia lepszego rozpowszechniania i wykorzystywania nowej wiedzy w gospodarce i w całym społeczeństwie;
- jak poprzez te wszystkie działania promować spójny, kompatybilny i konkurencyjny obszar europejskiego szkolnictwa wyższego wymagany przez Deklarację Bolońską, a także europejski obszar badań, który w marcu 2000 r. przedstawiła Lizbońska Rada Europejska, jako cel dla Unii.

Ten komunikat, który przygotowano w kontekście spotkania Rady Europejskiej na wiosnę 2003 r., zaprasza wszystkich zainteresowanych szkolnictwem wyższym, badaniami i innowacją, do odpowiedzi na te pytania. Komisja dokona przeglądu debaty w lecie 2003 r., określi odpowiednie inicjatywy, być może w dalszym komunikacie, w celu rozpatrzenia go przez ministrów edukacji w Radzie Edukacyjnej i przez ministrów ds. badań – w Radzie ds. Konkurencyjności, a także przez Szczyt Europejski ministrów szkolnictwa wyższego zaplanowany na 18-19 września 2003 r. w Berlinie.

2. WPROWADZENIE

¹ W tym komunikacie termin "uniwersytety" oznacza wszystkie instytucje szkolnictwa wyższego, w tym np. *Fachhochschulen* (wyższe szkoły zawodowe), politechniki, *Grandes Ecoles* (Wielkie szkoły).

² Barcelona European Council – Presidency Conclusions.

Utworzenie Europy wiedzy jest głównym celem Unii Europejskiej od posiedzenia Lizbońskiej Rady Europejskiej w marcu 2000 r. Kolejne rady europejskie, zwłaszcza Sztokholmska w marcu 2001 r. i Barcelońska w marcu 2002 r. dokonały postępu w zakresie realizacji celu przyjętego w Lizbonie. Agenda Lizbońska wzywa do wysiłków ze strony szerokiego zakresu uczestników. Obejmuje to uniwersytety, które mają szczególnie ważną rolę do odegrania. Rola ta wynika z tradycyjnie podwójnej misji: prowadzenia badań i nauczania, rosnącej roli uniwersytetów w złożonym procesie innowacji, wraz z ich wkładem do konkurencyjności gospodarczej i spójności społecznej, np. ich rolą w życiu społeczności (lokalnej) i rozwoju regionalnym.

Biorąc pod uwagę ich kluczowe znaczenie, tworzenie Europy wiedzy jest dla uniwersytetów źródłem możliwości, ale jest także olbrzymim wyzwaniem. Uniwersytety faktycznie pracują w coraz bardziej zglobalizowanym środowisku, które stale się zmienia i charakteryzuje się rosnącą konkurencją w celu przyciągnięcia i utrzymania wybitnych talentów oraz w wyniku pojawienia się nowych wymagań, którym muszą sprostać. A jednak uniwersytety europejskie mają ogólnie mniej do zaoferowania i mniejsze środki finansowe niż ich odpowiedniki w innych krajach rozwiniętych, zwłaszcza w USA. Czy są one w stanie konkurować z najlepszymi uniwersytetami na świecie i zapewnić trwałą poziom doskonałości? To pytanie jest szczególnie aktualne w miarę zbliżania się daty powiększenia (UE), biorąc pod uwagę często trudne okoliczności uniwersytetów w krajach akcesyjnych, jeśli chodzi o zasoby ludzkie i środki finansowe.

Aby wprowadzić w życie program Lizbony, Unia Europejska uruchomiła serię działań i inicjatyw w dziedzinie badań i edukacji. Jednym z przykładów jest europejski obszar badań i innowacji, do osiągnięcia którego zostały otwarte nowe perspektywy³ i, w tym kontekście, przyjęto cel zwiększenia europejskiej ofensywy badawczo-rozwojowej do 3% PKB Unii do 2010 r.⁴

W obszarze edukacji i szkolenia możemy wspomnieć osiągnięcie europejskiego obszaru edukacji ustawicznej⁵, wprowadzenie w życie szczegółowego programu pracy na temat celów systemów edukacji⁶ i szkolenia, pracę w celu wzmocnienia zbieżności systemów szkolnictwa wyższego zgodnie z procesem bolońskim i systemów kształcenia zawodowego - zgodnie z deklaracją kopenhaską.

Uniwersytety europejskie, jako takie, nie były ostatnio⁷ przedmiotem refleksji i debaty na poziomie Unii Europejskiej. Komisja pragnie przyczynić się do takiej debaty i zgodnie z tym komunikat rozpatruje miejsce i rolę uniwersytetów europejskich w społeczeństwie i w gospodarce wiedzy (Sekcja 3), przedstawia pewne idee na temat uniwersytetów w perspektywie europejskiej (Sekcja 4) i przedstawia główne wyzwania, w obliczu których stają uniwersytety europejskie, wraz z innymi sprawami do rozważenia (Sekcja 5).

Komisja wzywa wszystkich zainteresowanych (uniwersytety, konferencje rektorów, władze publiczne - krajowe i regionalne, społeczność naukową, studentów, sektor gospodarczy i ludzi Europy) aby przekazali swoje uwagi, sugestie i punkty widzenia na temat różnych aspektów, którymi zajmuje się ten komunikat⁸. Na podstawie wypowiedzi, które Komisja uzyska z tych konsultacji, określi ona przyszłe działania i zdecyduje, czy przedłoży następny komunikat ministrom edukacji (w Radzie Edukacyjnej) i ministrom ds. badań (w Radzie ds. Konkurencyjności), jak również na Szczycie ministrów szkolnictwa wyższego, zaplanowanym na 18-19 września 2003 r. w Berlinie jako część procesu bolońskiego.

3.0. UNIWERSYTETY EUROPEJSKIE DZISIAJ

3.1. Uniwersytety w sercu Europy wiedzy

Spółczesność i gospodarka wiedzy wynikają z połączenia 4 niezależnych elementów: wytwarzania wiedzy, głównie poprzez badania naukowe; jej przekazywania – poprzez edukację i szkolenie; rozpowszechniania – za pomocą technik informacyjnych i komunikacyjnych; wykorzystywania w innowacji technicznej. Jednocześnie pojawiają się nowe konfiguracje wytwarzania, przekazywania i zastosowania wiedzy, a ich wynikiem jest objęcie większej liczby uczestników, zazwyczaj w coraz bardziej międzynarodowym kontekście powiązanych siecią (*network-driven*).

Zważywszy na to, że są one położone na skrzyżowaniu badań, edukacji i innowacji, uniwersytety, pod wieloma aspektami, trzymają klucz do gospodarki i społeczeństwa wiedzy. Istotnie, uniwersytety zatrudniają 34% całej liczby zatrudnionych pracowników badawczych w Europie; liczby te zmieniają się w poszczególnych pań-

³ European Commission Communications “Towards a European research area, COM (2000) 6 of 18.1.2000 and “the European research Area: providing new momentum”, COM (2002) 565 of 16.10.2002.

⁴ European Commission, Communication “More research for Europe/towards 3% of GDP”, COM (2002) 499 of 11.09.2002.

⁵ European Commission, Communication “Making a European area of life long learning a reality” COM (2001) 678 of 21.10.2001.

⁶ Detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe, OJC 142 of 14.06.2002, p. 1.

⁷ European Commission, Memorandum on higher education in the European Community, COM (1991) 349 of 5.11.1991.

⁸ See Section 7 “How to make a contribution”.

stwach członkowskich w stosunku jak 1:3 (26% w Niemczech, 55% w Hiszpanii i ponad 70% w Grecji). Uniwersytety są odpowiedzialne także za 80% badań podstawowych prowadzonych w Europie.

Ponadto, uniwersytety kształcą coraz większą liczbę studentów, o coraz wyższych kwalifikacjach, w ten sposób przyczyniając się do wzmocnienia konkurencyjności gospodarki europejskiej: jedna trzecia Europejczyków pracuje obecnie w sektorach wysoce wiedzochłonnych (ponad 40% w takich krajach jak Dania i Szwecja); same te sektory odpowiadają za połowę nowych miejsc pracy stworzonych w latach 1999 – 2000.

Uniwersytety także wnoszą wkład do pozostałych celów strategii Lizbony, zwłaszcza do wzrostu zatrudnienia i spójności społecznej oraz do poprawy ogólnego poziomu edukacji w Europie. O wiele więcej Europejczyków ma obecnie kwalifikacje na poziomie szkolnictwa wyższego niż poprzednie pokolenia. Podczas gdy 20% Europejczyków w wieku 35–39 lat ma takie kwalifikacje, to ta liczba dla grupy wiekowej 55–59 lat wynosi zaledwie 12,5%. Jeśli spojrzymy na całą ludność w wieku 25–64 lata, stopa zatrudnienia osób mających kwalifikacje na poziomie wyższego wykształcenia (ISCED 5 i 6) wynosiła 84% w 2001 r., to jest 15 pkt. powyżej średniej, biorąc pod uwagę wszystkie poziomy edukacji łącznie, i prawie 30% więcej niż osoby, które ukończyły tylko szkołę średnią niższą (ISCED 0-2). Na koniec, stopa bezrobocia wśród posiadających kwalifikacje szkolnictwa wyższego wynosiła 3,9% w 2001 r., czyli jedną trzecią stopy bezrobocia osób o niskim poziomie wykształcenia.

3.2. Europejski krajobraz uniwersytecki

W Unii Europejskiej jest 3300 instytucji szkolnictwa wyższego, w przybliżeniu 4000 w całej Europie, biorąc pod uwagę kraje zachodnie nie należące do Unii i kandydackie⁹. Przyjmują one stale rosnącą liczbę studentów, ponad 12,5 mln w 2000 r., w porównaniu z 9 mln dziesięć lat wcześniej.

Europejski krajobraz uniwersytecki jest zorganizowany głównie na poziomie krajowym i regionalnym i cechuje go wysoki stopień heterogeniczności w zakresie organizacji, zarządzania i warunków pracy, w tym statusu i warunków zatrudnienia oraz rekrutacji nauczycieli akademickich i pracowników badawczych. Tę heterogeniczność daje się postrzegać między krajami z powodu różnic kulturowych i legislacyjnych, ale widać ją także wewnątrz każdego kraju, gdyż nie wszystkie uniwersytety mają tę samą misję i reagują w ten sam sposób i w tym samym tempie na zmiany, które ich dotyczą. Reformy strukturalne zainspirowane procesem bolońskim stanowią próbę zorganizowania tej różnorodności w bardziej spójne i kompatybilne ramy europejskie, co jest warunkiem czytelności i stąd konkurencyjności uniwersytetów europejskich zarówno w Europie, jak i na całym świecie.

Europejskie uniwersytety kształtowały się przez długi czas zgodnie z głównymi modelami, zwłaszcza zgodnie z idealnym modelem uniwersytetu, przewidzianego prawie dwa wieki temu przez Wilhelma Humboldta w jego reformie niemieckiego uniwersytetu, który umieszcza badania w sercu działalności uniwersytetu i w istocie czyni je podstawą nauczania. Dzisiaj odchodzi się od tych modeli w kierunku większego zróżnicowania. To prowadzi do pojawienia się bardzo wyspecjalizowanych instytucji koncentrujących się na konkretnych kompetencjach jeśli chodzi o badania i nauczanie i/lub na pewnych wymiarach swojej działalności, np. ich integracją ze strategią rozwoju regionalnego poprzez edukację/szkolenie dorosłych.

3.3 Nowe wyzwania stojące przed uniwersytetami europejskimi

Na całym świecie, ale szczególnie w Europie uniwersytety stoją przed palącą potrzebą adaptacji i przystosowania do całego szeregu głębokich zmian. Te zmiany mieszczą się w pięciu głównych kategoriach.

Rosnący popyt na wyższe wykształcenie

Będzie on w dalszym ciągu utrzymywał się w przyszłych latach¹⁰, pobudzany jednocześnie w pewnych krajach akcją zwiększenia liczby studentów w szkolnictwie wyższym¹¹ i nowymi potrzebami wynikającymi z kształcenia ustawicznego. Należy się spodziewać, że tego wzrostu nie spowolni w znaczącym stopniu niski przyrost naturalny w Europie i będzie on dalej zwiększał nasycenie możliwości edukacyjnych w uniwersytetach.

Jak można sprostać temu rosnącemu popytowi, biorąc pod uwagę ograniczone zasoby ludzkie (które mogą okazać się deficytowe w nadchodzących latach, tak w odniesieniu do nauczycieli akademickich, jak i pracowników badawczych) i ograniczone możliwości finansowe (które nie dotrzymują kroku wymaganiom)? Jak można zapewnić trwałe finansowanie uniwersytetów, ciągle nękanych nowymi wyzwaniami? Ma to zasadnicze znaczenie dla utrzymania i wzmocnienia doskonałości nauczania i badań, bez obniżenia poziomu oferowanej jakości, zapewniając dalej szeroką, sprawiedliwą i demokratyczną dostępność (studiów).

Umiejdzynarodowienie nauczania i badań

Impet umiejdzynarodowienia przyspieszają znacznie nowe techniki informacyjne i komunikacyjne, w wyniku czego mamy rosnącą konkurencję. Konkurencję pomiędzy uniwersytetami i pomiędzy krajami, ale także pomiędzy uniwersytetami i innymi instytucjami, w szczególności publicznymi laboratoriami badawczymi (gdzie od pracowników badawczych nie oczekuje się jednoczesnego udziału w nauczaniu), lub prywatnymi instytucjami

⁹ By way of comparison, there are over 4000 higher education establishments in the USA, 550 of them issuing doctorates, and 125 identified as “research universities”. Of these, some 50% account for the lion’s share of American academic research capacity, public funding in support of university research and the countries Nobel prizes for science.

¹⁰ European Commission, Joint Research Centre, Report on the future of education between now and 2010, June 1999.

¹¹ Countries such as the United Kingdom and Denmark have set a target of training 50% of a given age group at university level between now and 2010.

edukacyjnymi, często wyspecjalizowanymi i niekiedy nastawionymi na generowanie zysku. Rosnący udział funduszy przydzielanych uniwersytetom jest rozdzielany na podstawie konkursu, a to oznacza jeszcze ostrzejszą konkurencję dla przyciągnięcia i utrzymania największych talentów.

Tak czy inaczej, europejskie uniwersytety przyciągają mniej studentów, a zwłaszcza mniej badaczy z innych krajów niż ich amerykańskie odpowiedniki. Pierwsze przyciągnęły w 2000 roku około 450 000 studentów z innych krajów, podczas gdy drugie – ponad 540 000¹², najwięcej z Azji¹³. Co ważniejsze, USA relatywnie przyciągają dużo więcej studentów z innych krajów na zaawansowane poziomy studiów inżynierskich, matematycznych i informatycznych oraz odnoszą sukcesy w zatrzymaniu większej liczby osób o kwalifikacjach na poziomie doktoratu: około 50% Europejczyków, którzy uzyskali kwalifikacje w USA, zostaje tam przez kilka lat, a wielu z nich – na stałe.

W rzeczywistości uniwersytety europejskie oferują badaczom i studentom mniej atrakcyjne warunki. Częściowo wynika to z faktu, że nie posiadają często niezbędnej “masy krytycznej”, co skłania je do działania na rzecz bliskiej współpracy, na przykład tworzenia sieci powiązań, wspólnych kursów lub wspólnych dyplomów. Ale inne czynniki, poza uniwersytetem, odgrywają także ważną rolę, np. usztywnienia rynku pracy lub niższa przedsiębiorczość, pociągająca za sobą niższe możliwości zatrudnienia w sektorach innowacyjnych. Odbija się to w niższych osiągnięciach, np. w finansowaniu badań, związkach z przemysłem, niższych wskaźnikach liczby patentów i wdrożeń (*spin-of creating rates*) niż w USA czy Japonii¹⁴.

Rozwijanie efektywnej i ścisłej współpracy pomiędzy uniwersytetami i przemysłem

Należy zintensyfikować współpracę między uniwersytetami i przemysłem na poziomie krajowym i regionalnym, a także skierować ją bardziej efektywnie ku innowacjom, tworzeniu nowych firm i, ogólniej, przekazywaniu i rozpowszechnianiu nowej wiedzy. Mając na uwadze perspektywę konkurencyjności, niezwykle ważne jest aby wiedza płynęła z uniwersytetów do organizacji gospodarczych i społeczeństwa. Dwa główne mechanizmy, dzięki którym wiedza i umiejętności posiadane i rozwijane przez uniwersytety mogą płynąć wprost do przemysłu, to licencjonowanie uniwersyteckiej własności intelektualnej, działalność wdrożeniowa (*spin-off*) i tworzenie firm wykorzystujących wyniki badań (*start-up companies*).

Chociaż obecnie niewiele danych jest dostępnych w krajach członkowskich na temat zakresu, w jakim uniwersytety dokonały komercjalizacji swoich badań, dlatego też trudno jest powiedzieć, jak dobrze uniwersytety w Unii Europejskiej wykorzystują wyniki badań w sektorze przedsiębiorstw, pewne dane są jednak dostępne dzięki Badaniom Innowacyjnym Wspólnoty (*Community Innovation Survey, CIS*). CIS pyta przedsiębiorców, między innymi, o najważniejsze źródła informacji dla celów innowacji. Wyniki pokazują¹⁵, że źródła związane z edukacją i publiczne źródła badawcze (chodzi tu prawdopodobnie o instytuty badawcze, przyp. tłum.) oceniane są bardzo nisko. Poniżej 5% przedsiębiorstw innowacyjnych uznało rządowe instytuty badawcze i prywatne typu *non-profit* oraz uniwersytety lub inne instytucje szkolnictwa wyższego, jako bardzo ważne źródła informacji.

Gdyby uniwersytety były aktywniejsze w promowaniu efektywnych związków w układzie uniwersytety – przemysł i lepiej wykorzystywały rezultaty swojej wiedzy w kontaktach z przemysłem, ułatwiłoby to rozpowszechnianie wiedzy do tkanki przemysłowej Unii Europejskiej, w tym do SMEs (małe przedsiębiorstwa i średniej wielkości) w tradycyjnych sektorach. Kryteria oceny tych osiągnięć uniwersytetów mogłyby brać pod uwagę to wyzwanie.

Komisja Europejska będzie w dalszym ciągu analizowała istniejące bariery i czynniki sprzyjające tej współpracy i będzie szeroko rozpowszechniała wyniki tej analizy do zainteresowanych środowisk.

Rozpowszechnianie miejsc, gdzie wiedza jest produkowana

Wydarzenie to i rosnąca tendencja sektora gospodarczego do podzlecania swojej działalności badawczej najlepszym uniwersytetom oznacza, że te ostatnie muszą pracować w coraz bardziej konkurencyjnym środowisku. W rezultacie, na tradycyjne powiązania między uniwersytetami danego regionu i organizacjami gospodarczymi w obszarze otaczającym nakładają się nowe stosunki. Bliskość geograficzna już nie jest główną podstawą w doborze partnera. Istnieje tendencja zakładania organizacji gospodarczych o wysokiej technologii (*high-tech businesses*) w pobliżu uniwersytetów o najlepszych osiągnięciach. Skrócenie przesunięcia w czasie pomiędzy odkryciami a ich wdrożeniem oraz marketingiem podnosi problem roli i wkładu uniwersytetów do procesu innowacji technologicznej i związków pomiędzy nimi a sektorem gospodarczym

Reorganizacja wiedzy

W szczególności jest ona widziana w dwóch przeciwnych trendach. Z jednej strony mamy rosnące zróżnicowanie i specjalizację wiedzy i pojawienie się specjalności badawczych i studiów, które są coraz bardziej wyspecjalizowane i nowatorskie. Z drugiej strony widzimy, że świat akademicki ma pilną potrzebę dostosowania się do

¹² European Commission, DG RTD, Key Figures 2002 (based on OECD and Eurostat data).

¹³ Students from four Asian countries (China, India, Japan and South Korea) on their own accounted for nearly 40% of total of foreign students in the USA (Open Doors 2001, IIE, New York).

¹⁴ European Commission, Communication “Towards a European research area, COM (2000) 6 of 18.1.2000 and “The European research area: providing new momentum”, COM (2002) 565 of 16.10.2002.

¹⁵ “Statistics on Innovation I Europe” Data 1996-97, EUROSTAT.

interdyscyplinarnego charakteru dziedzin wykreowanych przez główne problemy społeczeństwa, takie jak: zrównoważony rozwój, nowe plagi medyczne, zarządzanie ryzykiem, etc. A mimo to działalność uniwersytetów, zwłaszcza w zakresie nauczania, przejawia tendencję do pozostawiania poszufladkowaną w tradycyjnych ramach dyscyplinarnych.

Reorganizacja wiedzy może być także widziana w pewnym zacieraniu się granic pomiędzy badaniami podstawowymi a stosowanymi. Nie idzie to tak daleko aby całkowicie usunąć znaczenie różnicy między poszukiwaniem wiedzy dla samej wiedzy z jednej strony, a z drugiej jej rozwojem z uwagi na konkretne cele, zwłaszcza przetwarzaniem istniejącej wiedzy w produkty, procesy i technologie.

Badania podstawowe pozostają zatem głównym obszarem działalności badawczej uniwersytetu. To właśnie ten obszar działalności dużych amerykańskich uniwersytetów badawczych czyni je atrakcyjnymi partnerami dla przemysłu, który z kolei dostarcza im znaczne fundusze na badania. W tym kontekście zatem badania podstawowe są prowadzone mając przede wszystkim na uwadze ich zastosowanie, ale jednocześnie bez utraty ich podstawowego charakteru. Uniwersytety w Europie mają tendencję do bezpośredniego podejmowania badań stosowanych dla sektora gospodarczego, rozszerzając tę działalność nawet do świadczenia usług naukowych, które jeśli byłyby podejmowane przesadnie mogłyby zagrozić możliwości przyczyniania się do rozwoju wiedzy.

Pojawienie się nowych oczekiwań

Obok ich misji podstawowej w postaci kształcenia początkowego, uniwersytety muszą zaspokajać nowe potrzeby w edukacji i szkoleniu wynikające z potrzeb gospodarki i społeczeństwa opartego na wiedzy. Obejmują one rosnącą potrzebę edukacji naukowej i technicznej, umiejętności poziomych (interdyscyplinarnych) i możliwości ustawicznego uczenia się, które wymagają większej przenikalności pomiędzy składnikami i poziomami systemów edukacji i szkolenia. Uniwersytety europejskie w szczególności zajmują się bezpośrednio edukacją naukową, ponieważ kształcą nauczycieli przedmiotów przyrodniczych (*science teachers*) dla szkolnictwa średniego. Ponadto, oczekiwany od szkolnictwa wyższego wkład do strategii edukacji ustawicznej (*life long learning*) prowadzi je stopniowo do poszerzenia warunków dostępu do tego obszaru edukacji (w szczególności umożliwiając dostęp osobom nie przechodzącym normalną drogą edukacji średniej poprzez uznanie umiejętności nabytych poza uniwersytetem i poza formalną edukacją); do większego otwarcia na przemysł; do poprawy usług studenckich; do zróżnicowania zakresu oferty szkoleniowej w sensie grup, do których jest skierowana, treści i metod nauczania¹⁶.

Rozwój gospodarki i społeczeństwa wiedzy także skłania uniwersytety do tego, aby stały się blisko związane z życiem społeczności (lokalnej). Obok i jako naturalny wynik realizacji jego fundamentalnej misji produkowania i przekazywania wiedzy, uniwersytet obecnie funkcjonuje zwłaszcza jako główne źródło kompetencji w licznych obszarach. Może on i powinien stać się forum refleksji na temat wiedzy, jak również dyskusji i dialogu pomiędzy naukowcami i zwykłymi ludźmi.

Biorąc pod uwagę fakt, że utrzymują się dzięki znacznemu finansowaniu publicznemu i prywatnemu i że wiedza, którą produkują i przekazują ma zasadniczy wpływ na gospodarkę i społeczeństwo, uniwersytety odpowiadają także przed sponsorami i społeczeństwem w zakresie sposobu pracy i zarządzania swoją działalnością oraz budżetami. Prowadzi to do wzrostu nacisków na uniwersytety, aby wprowadziły do swoich struktur kierowania i zarządzania przedstawicieli spoza świata akademickiego.

4. CO CZEKA EUROPE

4.1. Uniwersytety i wymiar europejski

W krajach członkowskich Unii Europejskiej odpowiedzialność za uniwersytety w istocie spoczywa na władzach państwowych szczebla krajowego lub regionalnego. Paradoksalnie, wyzwania, w obliczu których stoją dziś uniwersytety, są europejskie, międzynarodowe, a nawet globalne. Doskonałość nie jest już obecnie wytwarzana lub mierzona na poziomie krajowym, nawet w największych państwach europejskich, lecz na poziomie europejskiej lub światowej społeczności nauczycieli akademickich i pracowników badawczych.

W tym kontekście powstaje problem dotyczący kompatybilności i przejrzystości systemów, dzięki którym są uznawane kwalifikacje (co leży u sedna procesu bolońskiego zbieżności) i przeszkód dla mobilności nauczycieli akademickich i pracowników naukowych¹⁷ w Europie. Na przykład mobilność studentów w Europie jest wciąż marginalna. Dla przykładu w 2000 roku zaledwie 2.3% europejskich studentów podjęło studia w innym kraju europejskim¹⁸, i mimo że mobilność pracowników badawczych jest większa niż średnia dla całej populacji, to ciągle jest niższa niż w USA. Rozbieżność pomiędzy organizacją uniwersytetów na poziomie krajów członkowskich Unii Europejskiej a pojawianiem się wyzwań wykraczających poza granice państwowe powiększyła się przez ostatnie kilka lat i będzie rosła w wyniku połączenia następujących czynników:

¹⁶ European Commission, Communication "Making a European area of life long learning a reality", COM (2001) 678 of 21.10.2001.

¹⁷ Strategies in favour of Mobility within the European Research Area, Communication from the Commission, COM (2001) 331 final of 26 June 2001.

¹⁸ This low average masks substantial disparity across the Member States. For instance, 68% of Luxemburgish students, 10% of Greek students and 9% of Irish students were studying outside their own country. Conversely, only 0,7% of UK students and 1,2 % of Spanish students went to study beyond their own borders.

- pojawienie się prawdziwie europejskiego rynku pracy, na którym narody Europy będą mieć swobodę poruszania się, tak jak sobie życzą¹⁹, i na którym problemy uznawania kwalifikacji stają się rzeczą przeszłości;
- oczekiwanie uznawania (kwalifikacji), stworzone dzięki działaniom podjętym przez samą Unię Europejską, aby zachęcić do mobilności, zwłaszcza poprzez inicjatywę Erasmus;
- pojawienie się zglobalizowanego świadczenia (zapewniania) szerokiego zakresu kursów uniwersyteckich, trwający drenaż mózgow — prowadzący do utraty najlepszych studentów i badaczy — i utrzymujący się stonkowo niski poziom aktywności uniwersytetów europejskich na poziomie międzynarodowym;
- pogorszenie się tych czynników, które nastąpi wraz z powiększeniem Unii Europejskiej z powodu większego poziomu różnorodności europejskiego krajobrazu uniwersyteckiego, który będzie skutkiem powiększenia.

Natura i skala wyzwań związana z przyszłością uniwersytetów oznacza, że tymi sprawami trzeba się zająć na poziomie europejskim. Dokładniej, wymagają one wspólnego i skoordynowanego wysiłku państw członkowskich i krajów kandydackich, popartego i wspieranego przez Unię Europejską, aby pomóc w zmierzaniu do prawdziwej Europy wiedzy.

4.2. Działania Unii Europejskiej na rzecz uniwersytetów

Wsparcie dla uniwersytetów jest dostępne za pomocą różnorodnych inicjatyw Wspólnoty w obszarach badań i edukacji. Na froncie badawczym otrzymują one około 1/3 finansowania w ramach programu ramowego dla badań technologicznych i rozwoju, a zwłaszcza za pomocą akcji wspierających szkolenie badawcze i mobilność (akcja Marie Curie).

Korzyści dla uniwersytetów z programu ramowego powinny dalej wzrosnąć przy Szóstym Programie Ramowym²⁰ wraz ze zwiększeniem akcji wspierających szkolenie i mobilność, wprowadzeniem struktury wspierającej tworzenie młodych zespołów z potencjalnymi możliwościami na uzyskanie poziomu doskonałości, zwiększonym naciskiem na badania podstawowe w ramach “sieci doskonałości” lub w ramach projektów zintegrowanych²¹, a zwłaszcza jako część działania promującego badania “na granicach wiedzy” (akcja NEST).

Uniwersytety mają także główną rolę do odegrania w podejmowanych inicjatywach w ramach planu działania “Nauka i Społeczeństwo”²², przeznaczonych do wspierania rozwoju i poprawy koordynacji działań krajowych i polityki w obszarach takich, jak: opinia naukowa i dialog z ludźmi, etyka, edukacja naukowa oraz “kobiety i nauka”. Uniwersytety są także zaangażowane w pewne działania prowadzone przez Unię Europejską, odnoszące się do innowacji technicznej, np. akcje wspierające dla wykorzystania wyników osiągniętych przez parki naukowe, poprzez program ramowy lub ze wsparciem funduszy strukturalnych lub Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EIB).

Jeśli chodzi o edukację i szkolenie, uniwersytety są bardzo mocno zaangażowane we wszystkie akcje programu Sokrates, zwłaszcza w akcję Erasmus. Od czasu rozpoczęcia ponad milion studentów skorzystało z tej działalności i co roku jakieś 12 000 nauczycieli akademickich uczestniczy w mobilności Erasmus. Wiele tematycznych sieci międzyuniwersyteckich także przyczynia się do wzmocnienia współpracy na poziomie europejskim, działając jako zespół doradców na przyszłość lub dla rozwoju swojego obszaru przedmiotowego. Wspólnota zapewniła wsparcie dla ECTS (Europejskiego Systemu Transferu Punktów Kredytowych) dla uznawania okresów studiów. Program Leonardo zapewnia wsparcie dla projektów mobilności pomiędzy uniwersytetami a sektorem gospodarczym, które objęły 40 000 ludzi w latach 1995–1999. Uniwersytety są także zaangażowane w inicjatywę eEurope oraz jej plan działania eEurope, który zachęca do rozwijania bezpośredniego dostępu (*on-line*) dla studentów i pracowników badawczych²³.

Ta współpraca rozszerza się także na inne regiony świata. Większość badawczego programu ramowego Wspólnoty jest otwarta na wszystkie kraje na świecie, a w szczególności zapewnia wsparcie współpracy z krajami w regionie Morza Śródziemnego, Rosją oraz Nowymi Niezależnymi Państwami, a także krajami rozwijającymi się. Poprzez program TEMPUS, Unia wspiera współpracę uniwersytecką z krajami byłego Związku Radzieckiego, Europy Południowo-Wschodniej i, od czasu jego rozszerzenia w 2002 r., także z krajami Regionu Morza Śródziemnego. Istnieją inicjatywy obejmujące stosunki z innymi obszarami geograficznymi, np. ALFA i Asia-Link. Wszystkie te inicjatywy pomagają projektować europejski wszechświat akademicki na całym świecie. Warto także wspomnieć o propozycji programu Erasmus World, który umożliwi Unii wsparcie inicjatywy “European Masters”, w celu przyciągnięcia do Europy niektórych z najlepszych studentów na studia magisterskie, odbywane przynajmniej w 2 krajach europejskich.

¹⁹ In this connection, the European Council has submitted an action plan on skills and mobility, COM (2002) 72 of 13.2.2002.

²⁰ Decision of the Council and of the European Parliament 1513/2002 in OJ L 232 of 29.8.2002, p. 1

²¹ The “networks of excellence” are an instruments of integration of European research capacity designed to further knowledge, the “integrated projects” a tool for conducting research targeting a specific objective. Both are designed to gather a critical mass of resources and are used in the seven “priority thematic areas” under the sixth Framework Programme.

²² European Commission, Communication “Science and Society Action Plan, COM (2001) 714 of 4.12.2001.

²³ The eEurope Action Plan – Designing tomorrow’s education, Communication from the Commission, COM (2001) 172 final, 28 March 2001.

Na koniec, Komisja wspiera i pomaga promować proces boloński, którego celem jest stworzenie do 2010 r. europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, który będzie logiczny, kompatybilny i konkurencyjny, poprzez reformy, które przybliżają systemy wokół pewnych określonych celów.

5.0. UCZYNIENIE UNIWERSYTETÓW EUROPEJSKICH ODNIESIENIEM ŚWIATOWYM

Jeżeli uniwersytety europejskie mają spełnić pełną rolę w tworzeniu Europy wiedzy, muszą sprostać, przy pomocy państw członkowskich i w kontekście europejskim, szeregu wymaganiom. Mogą one uwolnić swoje potencjalne możliwości, przechodząc radykalne zmiany, niezbędne do uczynienia systemu europejskiego prawdziwym odniesieniem światowym.

Istnieją trzy cele, do których należy dążyć jednocześnie:

- zapewnienie uniwersytetom europejskim wystarczających i stabilnych środków, aby wykorzystywały je efektywnie;
- utrwalanie poziomu doskonałości w badaniach i nauczaniu, zwłaszcza poprzez łączenie w sieci;
- otwarcie uniwersytetów, w większym stopniu, na zewnątrz i zwiększenie ich atrakcyjności międzynarodowej.

5.1 Zapewnienie europejskim uniwersytetom dostatecznych i stabilnych środków finansowania

Niewystarczające środki

Przeciętnie kraje członkowskie przeznaczają 5% swojego PKB na publiczne wydatki dotyczące edukacji. Liczba ta jest porównywalna z odpowiadającą jej w USA i jest wyższa niż japońska (3,5%). Wydatki publiczne w Europie jednak nie wzrosły wraz z PKB w ciągu ostatnich lat, a wręcz obniżyły się w ubiegłej dekadzie. Całkowite wydatki na samo szkolnictwo wyższe nie podniosły się w stosunku do wzrostu liczby studentów w żadnym z krajów członkowskich. Znaczna przepaść została otwarta w stosunku do USA: 1,1 % PKB w przypadku Unii w porównaniu do 2,3% PKB w USA, co oznacza więcej niż dwukrotność. Ta przepaść wynika głównie z niskiego poziomu finansowania szkolnictwa wyższego w Europie ze środków prywatnych. W Europie stanowi ono skromne 0,2% PKB, w porównaniu do 0,6% w Japonii i 1,2% w USA.

Amerykańskie uniwersytety mają o wiele większe środki niż europejskie – przeciętnie dwa do pięciu razy większe w przeliczeniu na studenta. Środki finansowe wnoszone przez samych studentów, w tym wielu zagranicznych, częściowo wyjaśniają tę przepaść.

Jednak amerykańskie uniwersytety korzystają zarówno z wysokiego poziomu dofinansowania publicznego, w tym poprzez kredyty badawcze i na obronność, jak i ze znacznego finansowania ze źródeł prywatnych, szczególnie na badania podstawowe, dostarczanego przez instytucje gospodarcze i fundacje. Duże prywatne uniwersytety badawcze także często są w posiadaniu znacznego majątku, zgromadzonego z czasem dzięki prywatnym donatorom, szczególnie tym ze stowarzyszeń absolwentów.

Pogarszające się niedofinansowanie europejskich uniwersytetów zagraża ich zdolności zatrzymywania i przyciągania najlepszych talentów oraz wzmocnienia doskonałości badań i działalności dydaktycznej²⁴ⁱ. Zważywszy, że jest wysoce nieprawdopodobne, aby samo tylko dodatkowe dofinansowanie ze środków publicznych zrównoważyło wzrastający niedobór środków finansowych, należy znaleźć możliwości zwiększenia oraz zróżnicowania przychodu uczelni wyższych. Komisja Europejska planuje przeprowadzić badania dotyczące finansowania europejskich uniwersytetów, aby zbadać główne tendencje w tej materii oraz zidentyfikować przykłady najlepszych rozwiązań praktycznych.

Podczas Rady Europejskiej w Barcelonie w marcu 2002 r. Unia postawiła sobie jako cel zwiększenie wydatków na europejskie badania naukowe do 3% swojego PKB²⁵. To oznacza specjalny wysiłek, jeśli chodzi o personel badawczy.

5.1.1 Zwiększanie i zróżnicowanie przychodu uniwersytetów

Można wyróżniać cztery główne źródła przychodu uniwersytetów:

- *Publiczne finansowanie badań i działalności dydaktycznej, w tym kontrakty dotyczące badań przyznane na drodze konkursu.* Jest to tradycyjnie główne źródło finansowania europejskich uniwersytetów. Jednakże biorąc pod uwagę sytuację budżetową państw członkowskich i kandydujących, istnieje ograniczone pole manewru dla zwiększenia wsparcia publicznego. Podczas gdy państwa członkowskie w Lizbonie w marcu 2002 r. rzeczywiście zobowiązały się znacząco zwiększyć inwestycje w zasoby ludzkie, jest wysoce nieprawdopodobne, że będzie to samo w sobie wystarczające, aby pokryć przewidywany wzrost liczby studentów lub umożliwić dorównanie USA.
- Jak dzieje się to w przypadku USA *prywatne darowizny* mogą się okazać znaczącym źródłem przychodu uniwersytetów. Jednakże takie rozwiązanie napotyka całą gamę problemów w Europie, w szczególności niską atrakcyjność podatkową prywatnych darowizn oraz status uniwersytetów, który nie zawsze pozwala im gromadzić prywatne fundusze i majątek. Problemy te wyjaśnia również, przynajmniej częściowo, brak tradycji fi-

²⁴ The Commission sets out ideas for consideration and discussion on the matter of university funding in its Communications "Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe" (COM (2002) 499 of 11.9.2002).

²⁵ European Commission, Communication, "More research for Europe: towards 3% of GDP", COM (2002) 499 of 11.9.2002.

lantropijnych na skalę tej, jaka ma miejsce w USA, gdzie byli studenci często pozostają związani ze swoimi uczelniami długo po ich ukończeniu.

- Szkoły wyższe mogą także generować *przychody poprzez świadczenie usług* (włączając usługi badawcze i elastyczne możliwości edukacji ustawicznej), szczególnie dla sektora jednostek gospodarczych (*business sector*), oraz z *wykorzystywania wyników badań*. Jednak te źródła nie przyczyniają się dziś w żaden znaczący sposób do finansowania europejskich uniwersytetów, częściowo z powodu regulacji prawnych, które nie pozwalają im tak naprawdę ciągnąć korzyści z ich działalności badawczej, czy też nie zachęcają ich do takiego postępowania, np. dlatego, że opłaty licencyjne są płatne do budżetu państwa, a nie uniwersyteckiego lub bezpośrednio naukowcom.
- Na koniec, *płatności pochodzące od studentów* w postaci opłat wpisowych i czesnego. W Europie płatności te są ograniczane albo wręcz pobieranie ich jest zabronione, aby zapewnić demokratyczny dostęp do szkolnictwa wyższego.

Pytania do dyskusji:

- W jaki sposób można zapewnić odpowiednie finansowanie publicznych uniwersytetów, zważywszy ograniczenia budżetowe i potrzebę zapewnienia demokratycznego dostępu do szkolnictwa wyższego?
- W jaki sposób uatrakcyjnić darowizny prywatne, szczególnie z prawnego i podatkowego punktu widzenia?
- W jaki sposób można zapewnić szkołom wyższym niezbędną elastyczność, pozwalającą im w większym stopniu ciągnąć korzyści z gwałtownie rozwijającego się rynku usług?

5.1.2 Efektywniejsze wykorzystywanie dostępnych środków finansowych

Uniwersytety muszą wykorzystywać posiadane ograniczone środki finansowe tak efektywnie jak jest to możliwe. Mają one obowiązki w stosunku do swoich “udziałowców” (*stakeholders*): studentów, których szkolą; władz publicznych, które je finansują; rynku pracy, który wykorzystuje kwalifikacje i umiejętności, które one przekazują oraz całego społeczeństwa, dla którego spełniają one ważne funkcje związane z życiem gospodarczym i społecznym. Celem musi być maksymalizacja dochodu społecznego z inwestycji reprezentowanej przez to finansowanie. Wiele wskazuje na to²⁶, że środki finansowe nie są aktualnie wykorzystywane w sposób najbardziej efektywny.

- *Wysoki wskaźnik porzucających studia w Unii Europejskiej wynoszący około 40%*. Podejście w szkolnictwie wyższym pod hasłem “edukacja dla każdego” przyniosło ogromne zwiększenie liczby studentów, jednak przy braku zasadniczych zmian w strukturach uniwersyteckich i warunkach życia. W większości krajów członkowskich ukończenie szkoły średniej daje automatycznie prawo dostępu do studiów uniwersyteckich, bez dodatkowej selekcji. To prawo jest traktowane jako podstawowy element demokracji, gwarantujący równość wszystkich obywateli. W ten sposób duża liczba studentów rozpoczyna wyższe studia nie mając żadnego rzeczywistego powołania i nie uzyskuje od szkolenia uniwersyteckiego tego, czego potrzebuje. W niektórych krajach członkowskich uniwersytety same stosują systemy selekcji, szczególnie w określonych dziedzinach²⁷, czasami stosują dodatkowe kryteria selekcji.
- *Rozbieżność pomiędzy podażą kwalifikacji (które są kształtowane w perspektywie średniookresowej, jako wynik czasu trwania studiów) a popytem na wykształconych ludzi (który często odzwierciedla bardzo krótkoterminowe potrzeby i jest bardziej niestabilny)*, co może prowadzić w szczególności do trwałego deficytu w pewnych szeroko rozumianych specjalnościach, zwłaszcza w nauce i technice. Szkolnictwo wyższe w istocie nie dotyczy tylko ludzi, którzy z niego korzystają: ogół społeczeństwa musi starać się zoptymalizować korzyści społeczne z inwestycji reprezentowanej przez studia, za które płaci. Rozbieżność pomiędzy oferowanymi kwalifikacjami a wymaganiami jest więc ilustracją nieoptymalnego wykorzystywania środków.
- *Czas trwania studiów dla uzyskania konkretnych kwalifikacji może się zmieniać w Europie w stosunku 1:2*. Wyjaśnia to duże różnice w całkowitych kosztach jednego studenta liczonych na podstawie średniej liczby lat studiów. Dla przykładu studia w dziedzinie budownictwa lądowego w Niemczech trwają zwykle 5 do 6 lat i są całkowicie finansowane przez państwo. W Wielkiej Brytanii potrzeba tylko 3 lat studiów uniwersyteckich opłacanych z funduszy publicznych, po których następuje trwające 3 do 5 lat szkolenie w przedsiębiorstwie, które jest potwierdzone egzaminem uznawanym przez państwo – za wszystko to płaci pracodawca – i wsparte doświadczeniem zawodowym. Te różnice w zakresie czasu studiów, nawet pomiędzy krajami wzajemnie uznającymi swoje dyplomy, są uderzające, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę, że istnieje szerokie poparcie dla procesu bolońskiego, którego celem jest stworzenie do 2010 r. europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Ta różnica w zakresie kosztów dla kiesy publicznej mimo szeroko rozpowszechnionych zaleceń procesu bolońskiego, który wyznaczył utworzenie do roku 2010 europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Te rozbieżności w kosztach dla kiesy państwowej sugeruje kontrolę tego, co stanowi optymalne wykorzystywanie środków publicznych.

²⁶ These are analysed in detail in the Communication “Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe”.

²⁷ Particularly medicine and veterinary medicine.

- Zgodnie z tym samym kierunkiem myślenia, różnice w statusie i warunkach rekrutacji i pracy pracowników badawczych w Europie, przed i po doktoracie, nie sprzyjają możliwie najlepszej alokacji przyznaných im środków.
- *Europa odczuwa skutki braku przejrzystego systemu obliczania kosztów badań w swoich uniwersytetach.* Jest to spowodowane rozbieżnością, nieprzejrzystością i złożonością stosowanych systemów rachunkowych. Skłoniło to wysokiej rangi grupę doradców ds. badań Komisji Europejskiej (EURAB- European Research Advisory Board) do zasugerowania opracowania prostego i przejrzystego systemu rachunkowego do obliczania rzeczywistego kosztu badań, umożliwiającego porównania.

Pytania do dyskusji:

- W jaki sposób zachowanie demokratycznego dostępu do wyższego wykształcenia można połączyć z redukcją wskaźników niepowodzenia i porzucenia nauki wśród studentów?
- Jak, poprzez lepsze doradztwo, można osiągnąć lepsze dopasowanie podaży kwalifikacji uniwersyteckich a popytem na nie na rynku pracy?
- Czy istnieje uzasadnienie dla zrównania czasu studiów dla identycznych kwalifikacji?
- Jak można wzmocnić przejrzystość kosztów badań w uniwersytetach?

5.1.3 EFEKTYWNIJSZE WYKORZYSTYWANIE WYNIKÓW BADAŃ NAUKOWYCH

Zastosowanie wyników badań naukowych i niewystarczająca skuteczność w tworzeniu firm wdrożeniowych.

Uniwersytety są jednym z głównych źródeł nowej wiedzy i jako takie odgrywają coraz silniejszą rolę w procesie innowacji technicznej. Ale w Europie nie robią tego w takim stopniu w jakim mogłyby lub powinny.

Od połowy lat 1990, liczba nowych technologicznych firm wdrożeniowych (*spin – off*) w Europie, tworzonych przez uniwersytety, zaczęła wzrastać, zwłaszcza wokół niektórych z nich. Mimo to ich średnia gęstość jest dużo mniejsza niż wokół amerykańskich kampusów. Mniej firm zakładają w Europie pracownicy badawczy, samodzielnie lub w stowarzyszeniu z innymi, przy czym powstałe firmy nie rosną szybko i nie istnieją długo.

Główną przeszkodą dla lepszego wykorzystania wyników badań uniwersyteckich jest sposób traktowania własności intelektualnej w Europie. W USA prawo Bayh – Dole dało organizacjom, w których prowadzi się badania przy wykorzystaniu funduszy federalnych, zwłaszcza uniwersytetom, prawo własności do wyników badań w celu zachęcenia ich do wykorzystywania wyników badań akademickich.

W ostatnich latach w Europie kilka krajowych unormowań prawnych przybliżyło się do rozwiązań typu prawa Bayh-Dole, a inne państwa członkowskie, gdzie przepisy tego typu nie zostały jeszcze przyjęte, mają wkrótce to uczynić. Rzeczywistych rezultatów zastosowania tych środków nie da się jeszcze ocenić. Jednakże, utrzymujące się różnice w odniesieniu do przepisów wprowadzonych przez pewne państwa członkowskie i krajowa natura tych przepisów utrudniają i ograniczają transfer technologii i współpracę międzynarodową w Europie. Ogólnie mówiąc, gdy patent wspólnoty otwiera możliwości zastosowania go w skali europejskiej, jest to sprawa, która wciąż stanowi przedmiot dyskusji.

Ponadto, uniwersytety europejskie nie mają dobrze rozwiniętych struktur zarządzania wynikami badań, są one np. słabiej rozwinięte niż publiczne placówki badawcze. Innym czynnikiem dodatkowym jest brak znajomości realiów ekonomicznych prowadzonych badań, szczególnie aspektów zarządzania i spraw dotyczących własności intelektualnej. Na ideę wykorzystywania wyników badań wielu badaczy i przywódców uniwersyteckich patrzy z nieufnością, zwłaszcza z powodu konieczności znalezienia delikatnego złotego środka pomiędzy wymaganiami wykorzystania ekonomicznego z jednej strony, a z drugiej potrzebą zachowania, we wspólnym interesie, autonomii uniwersytetów i wolności dostępu do wiedzy.

Pytania do dyskusji:

- Jak można by ułatwić uniwersytetom i pracownikom badawczym zakładanie firm w celu wdrażania wyników badań i wyciągania z nich korzyści?
- Czy istnieje sposób zachęcenia uniwersytetów i pracowników badawczych do określenia, zarządzania i najlepszego wykorzystania potencjału komercyjnego swoich badań?
- Jakie są przeszkody, które ograniczają obecnie realizację tego potencjału, czy są one natury prawnej czy też odnoszą się do praw własności intelektualnej? Jak można je pokonać, zwłaszcza w krajach, w których uniwersytety są prawie wyłącznie finansowane z kiesy państwowej?

5.2. Utrwalanie doskonałości uniwersytetów europejskich

5.2.1. Tworzenie właściwych warunków dla osiągnięcia poziomu doskonałości

Jeżeli Europa ma mieć i rozwijać prawdziwą doskonałość w swoich uniwersytetach, trzeba zrealizować szereg warunków. Niektóre z nich już istnieją w niektórych państwach członkowskich, ale lista nie rości sobie pretensji bycia pełną. Mimo to określa ona odniesienie dla dyskusji. Tak jak z wieloma innymi obszarami wspomnianymi w tym Komunikacie, tymi sprawami trzeba się zająć w ramach struktur samych uniwersytetów, jak również w ramach struktury przepisów, zgodnie z którymi one działają. Jednakże, jeśli to nie zostanie zrobione w sposób zbieżny i spójny w całej Europie, wysiłki te stracą dużo ze swojej wartości. Celem musi być wprowadzenie uniwersytetów na szczyt ich potencjalnych możliwości, nie zostawiając niektórych z tyłu; a fragmentaryczne wpro-

dzenie tych spraw zmniejszy ogólnie impet świata uniwersyteckiego w Europie. Taki zbieżny proces, tak jak przy reformach strukturalnych, które nastąpiły po Deklaracji Bolońskiej zapewniłyby wspierający kontekst, w ramach którego państwa członkowskie mogą osiągnąć taką zmianę.

Potrzeba długoterminowego planowania i finansowania

Warunkiem wstępnym rozwoju i wsparcia doskonałości jest kontekst, w którym możliwe jest długoterminowe planowanie. Doskonałość nie rośnie z dnia na dzień. Budowanie reputacji w zakresie doskonałości, w dowolnej dyscyplinie (lub w jej gałęzi), wymaga lat i zależy od krytycznego podejścia wszystkich pracowników badawczych, mierzonego nie w skali kraju, lecz Europy, a tak naprawdę całego świata. Gromadzenie kapitału intelektualnego reprezentowanego przez efektywne, światowej klasy zespoły pracowników badawczych, wiedzione najlepszym połączeniem wizji i uporów, kierowane przez osoby, których wkład w najlepszy sposób wzajemnie się uzupełnia, zabiera sporo czasu i wymaga możliwości rekrutacji pracowników do tych zespołów w skali światowej.

A mimo to rządy, które wciąż są głównymi płatnikami uniwersytetów, ustalają budżety roczne i mają trudności patrzenia poza ograniczoną liczbę lat. Chociaż pewna liczba państw członkowskich przeszła na wieloletnie kontrakty z uniwersytetami, okres trwania takich kontraktów rzadko kiedy przekracza 4 lata. Jednocześnie, pod koniec okresu 4-letniego, na przeszkodzie mogą stanąć wybory, stanowisko rządu może się zmienić, cele, do których poprzednio dążono, mogą stracić na znaczeniu, lub w ekstremalnych przypadkach mogą być odrzucone.

Państwa członkowskie potrzebują więc konsensusu wśród elit politycznych i w ramach społeczeństwa obywatelskiego co do wkładu, który wnosi doskonałość w badaniach uniwersytetach i potrzeby umożliwienia dokonywania tego wkładu. Taki konsensus powinien dążyć częściowo do ochrony sektora uniwersyteckiego od zagrożeń zmieniających się okoliczności finansowych, na tyle, na ile to jest możliwe. Okres, w którym uniwersytety powinny mieć możliwość planowania i rozwijania swoich strategii i korzystania z autonomii sugerowanej w sekcji 5.1 wyżej, mógłby wzrosnąć, tam gdzie to jest możliwe, do 6 lub 8 lat.

Potrzeba efektywnych struktur zarządzania i rozwiązań praktycznych

Drugim warunkiem jest to, że struktury zarządzające uniwersytetu muszą wychodzić naprzeciw zmiennym potrzebom uniwersytetu i oczekiwaniom społeczeństwa – czyli tych, którzy zapewniają zasadnicze finansowanie. To oznacza, że powinny mieć skuteczny proces podejmowania decyzji, rozwiniętą zdolność zarządzania administracyjnego i finansowego oraz możliwość dostosowania wynagradzania do wyników. Tak samo, system powinien być zaprojektowany z wyraźnym uwzględnieniem odpowiedzialności przed społeczeństwem (accountability). Zarządzanie nowoczesnym uniwersytetem jest sprawą złożoną i powinno być otwarte dla profesjonalistów spoza tradycji czysto akademickiej pod warunkiem, że pozostanie silne zaufanie do kierownictwa uniwersytetu, ale to samo w sobie nie zwiększy jakości zarządzania.

Potrzeba rozwijania zdolności interdyscyplinarnych

Trzeci warunek, niezbędny dla doskonałości, to umożliwienie uniwersytetom i zachęcenie ich do rozwoju większej ilości prac interdyscyplinarnych. Jak zauważono wyżej (pkt. 3.3), zaawansowane badania coraz częściej wychodzą poza granice pojedynczych dyscyplin, częściowo jest to spowodowane tym, że problemy mogą być bardziej złożone; więcej, ponieważ rozwinęło się nasze postrzeganie ich i jesteśmy bardziej świadomi różnych specjalizacji wymaganych do badania różnych aspektów tego samego problemu.

Organizowanie pracy na bazie interdyscyplinarnej wymaga elastyczności w organizacji uniwersytetów, tak aby pojedyncze osoby z różnych departamentów mogli się dzielić wiedzą i pracować razem, w tym poprzez wykorzystanie technik informacyjnych i komunikacyjnych. To także wymaga elastyczności w odniesieniu do sposobu w jaki są oceniane i nagradzane kariery zawodowe, tak aby praca interdyscyplinarna nie była karana za wychodzenie poza normalne ramy departamentowe. Na koniec, wymaga to także aby same departamenty zaakceptowały międzydepartamentową pracę jako przyczyniającą się do celów ogólnowydziałowych.

Pytania do dyskusji:

- Jak można wzmocnić konsensus wokół potrzeby promowania doskonałości w uniwersytetach, w warunkach, które umożliwiają połączenie autonomii ze sprawnością zarządzania?
- Czy istnieje sposób zachęcenia uniwersytetów, aby rządziły się możliwie jak najefektywniej, jednocześnie uwzględniając należycie własne wymagania i uzasadnione oczekiwania społeczeństwa?
- Jakie istnieją kroki, które umożliwiłyby zachęcenie do podejścia interdyscyplinarnego w pracy uniwersyteckiej i kto powinien podjąć te kroki?

5.2.2. Rozwijanie ośrodków europejskich i sieci doskonałości

Połączenie absolutnej potrzeby doskonałości, skutków niepewności środków finansowych i presja konkurencji zmusza uniwersytety i państwa członkowskie do dokonywania wyborów. Muszą one określić obszary, w których różne uniwersytety osiągnęły lub można słusznie oczekiwać, że osiągną doskonałość uważaną za istotną na poziomie europejskim lub międzynarodowym i skoncentrować na nich fundusze na wsparcie badań akademickich. Ten rodzaj polityki umożliwiłby uzyskanie odpowiedniej jakości na poziomie krajowym w pewnych obszarach, zapewniając doskonałość na poziomie europejskim, gdyż żadne państwo członkowskie nie jest w stanie osiągnąć doskonałości we wszystkich obszarach.

Jeśli chodzi o to, którym obszarom powinno się nadać pierwszeństwo, to decyzję powinno się oprzeć na ocenie wewnątrz każdego systemu uniwersyteckiego. Jeśli to ma być celem i odzwierciedlać postrzeganie przez europejską i międzynarodową społeczność naukową i akademicką ta ocena powinna być przeprowadzona przez panele obejmujące ludzi spoza zainteresowanego systemu krajowego. Doskonałość akademicka, która ma być oceniana, mogła by w istocie obejmować również inne uniwersytety, z którymi badana uczelnia jest stowarzyszona poprzez międzynarodowe umowy o współpracy. Wybór obszarów i uczelni powinno się oceniać regularnie w celu zapewnienia, że doskonałość jest utrzymywana i umożliwienia nowym zespołom naukowców pokazania ich potencjału.

Koncentracja finansowania badań na mniejszej liczbie obszarów i instytucji powinna prowadzić do zwiększonej specjalizacji uniwersytetów zgodnie z ruchem obecnie obserwowanym w kierunku europejskiego obszaru uniwersyteckiego, który jest bardziej zróżnicowany i w którym uniwersytety zmagają się o koncentrowanie się na aspektach usytuowanych u sedna ich umiejętności dydaktycznych i badawczych. Podczas gdy związek pomiędzy badaniami i nauczaniem trwa – określając etos uniwersytetu jako instytucji – i podczas gdy szkolenie poprzez badania musi pozostać istotnym aspektem jego działalności, związek ten nie jest taki sam we wszystkich instytucjach, we wszystkich programach lub na wszystkich poziomach.

Wsparcie dla doskonałości i jej rozpowszechniania, zwłaszcza doskonałości akademickiej, jest kluczową zasadą 6 Ramowego Programu Badawczego Wspólnoty. Poprzez “sieci doskonałości” tego programu Unia usiłuje wspierać budowanie “wirtualnej” możliwości doskonałości, która ma niezbędną masę krytyczną i jest wielodyscyplinarna, wszędzie gdzie jest to możliwe.

Pytania do dyskusji:

- Jak można zachęcić dostawców funduszy uniwersyteckich, aby skoncentrowali swoje wysiłki na doskonałości, zwłaszcza w obszarze badań, tak aby uzyskać europejską masę krytyczną, która pozostanie konkurencyjna w lidze międzynarodowej?
- Jak ta doskonałość powinna być organizowana i rozpowszechniana, zarządzając wpływem podjętych kroków na wszystkie instytucje i zespoły badawcze?
- Jak Unia Europejska może się przyczynić bardziej i lepiej do rozwoju i utrzymania doskonałości akademickiej w Europie?

5.2.3. Doskonałość w zakresie zasobów ludzkich

W celu utrzymania i wzmocnienia swojej pozycji i roli międzynarodowej Unia Europejska potrzebuje zasobów pracowników badawczych/nauczycieli akademickich, inżynierów i techników. Uniwersytet pozostanie głównym punktem szkolenia takich ludzi. W kategoriach ilościowych Unia Europejska jest w paradoksalnej sytuacji produkowania nieznacznie więcej absolwentów w dziedzinach technicznych i naukowych niż USA, mając mniej pracowników badawczych niż inne główne potęgi technologiczne. Wyjaśnienie tego pozornego paradoksu leży w mniejszej liczbie otwartych stanowisk badawczych w Europie dla absolwentów kierunków naukowych, zwłaszcza w sektorze prywatnym: tylko 50% europejskich pracowników badawczych pracuje w organizacjach sektora gospodarczego w porównaniu z 83% amerykańskich pracowników badawczych i 66 % japońskich.

Sytuacja w Europie może się pogorszyć w najbliższych latach. Brak perspektyw kariery zawodowej zrazi młodych ludzi do studiów naukowych i technicznych, natomiast absolwenci takich studiów będą szukali innych bardziej lukratywnych karier zawodowych. Ponadto, około 1/3 obecnych europejskich pracowników badawczych odejdzie na emeryturę w czasie następnych 10 lat. Ponieważ sytuacja w USA jest podobna, konkurencja pomiędzy uniwersytetami na poziomie międzynarodowym stanie się jeszcze ostrzejsza.

Jednym ze sposobów powstrzymania tego trendu byłoby zwiększenie liczby kobiet w zawodach naukowych i technicznych, w których są one znacznie niedoreprezentowane, zwłaszcza na górnym końcu drabiny. Średnio w krajach Unii jest 2-4 razy mniej absolwentów płci żeńskiej niż męskiej w dziedzinie nauk przyrodniczych. Kobiety stanowią także tylko 1/4 do 1/3 laboratoryjnego personelu badawczego w Europie. Podejmowane jest działanie w ramach inicjatywy “kobiety i nauka”²⁸ aby zachęcić kobiety do uczestnictwa w europejskiej ofensywie badawczej, poprzez wskazanie przeszkód dla ich obecności i zastosowanie przez państwa członkowskie najbardziej efektywnych kroków dla usunięcia tych przeszkód.

Innym rozwiązaniem byłoby zwiększenie puli środków poprzez wzmocnienie nie tylko wewnątrz europejskiej mobilności, ale także pomiędzy uniwersytetami a przemysłem. W tym kontekście mobilność wirtualna oparta na wykorzystaniu ICT ma także ważną rolę do odegrania.

²⁸ ETAN working party report “Science policies in the European Union: promoting excellence through mainstreaming gender equality”, 1999; Resolution of the European Parliament on “Women and Science of 3 February 2000 (EP 284.656); Commission working document “Women and Science: the gender dimension as a leverage for reforming science” SEC (2001) 771 of 15 May 2001; Council Resolution on science and on women in science of 26 June 2001; OJ C 199, p. 1. of 14.7.2001; Report by the Helsinki Group on Women and Science “National policies on women and science in Europe” – March 2002.

Chociaż sytuacja uległa nieznacznej poprawie, w następstwie inicjatyw podjętych w szeregu państw członkowskich, uniwersytety w istocie w dalszym ciągu rekrutują ludzi z kraju lub z regionu, w którym są zlokalizowane lub nawet w ramach samej uczelni. Ponadto, ocena pracowników badawczych jest oparta o kryteria, które ani nie podkreślają zalet, ani nie zachęcają do spędzenia okresów w innym uniwersytecie europejskim.

W tym kontekście jest jeszcze podstawowa sprawa uznawania studiów i kwalifikacji na poziomie europejskim. Brak szybkiego, prostego systemu uznawania do celów akademickich i zawodowych jest dzisiaj główną przeszkodą badań i mobilności, a zatem także dla większej twórczej wymiany idei i badań pomiędzy uniwersytetami europejskimi i dla ich większego wpływu. Zostały opracowane konkretne instrumenty (takie jak ECTS, dodatek do dyplomu, NARICs, dyrektywy wspólnoty) i prawie wszystkie państwa członkowskie i kandydackie zainwestowały w systemy zapewnienia jakości, które tworzą sieć w ramach ENQA (Europejska Sieć ds. Zapewnienia Jakości) sprawą pilną jest zbadanie czy można znaleźć rozwiązanie, a jeśli tak to jakie, (w ramach procesu bolońskiego dla uzyskania większej przejrzystości i kompatybilności) problemu uznawania, który obecnie uniemożliwia uniwersytetom efektywne wykorzystywanie środków i potencjalnych możliwości, ograniczając im ich szerszy odbiór.

W kategoriach jakościowych doskonałość w zakresie zasobów ludzkich zależy głównie od dostępnych środków finansowych, ale także od warunków pracy i perspektyw kariery zawodowej. Ogólnie mówiąc perspektywy kariery zawodowej w europejskich uniwersytetach charakteryzowane wielorakością konfiguracji, są ograniczone i pogrążone w niepewności. Komisja Europejska popiera proces boloński, w tym jego rozszerzenie o szkolenie na poziomie doktoratu i jest zainteresowana prowadzonymi eksperymentami na temat podwójnych doktoratów, lub doktoratów pod wspólnym nadzorem. Komisja podkreśla także potrzebę szkolenia przyszłych kandydatów doktorskich w większym stopniu w perspektywie pracy interdyscyplinarnej.

Uniwersytety europejskie oferują także mniej możliwości (zatrudnienia) po doktoracie niż ich odpowiedniki amerykańskie. Byłoby to argumentem na rzecz rozszerzenia zakresu możliwości dla posiadaczy doktoratów poza badawcze kariery zawodowe.

Unia prowadzi szereg inicjatyw aby zachęcić i ułatwić badania i mobilność w Europie. W ramach projektu na temat Europejskiego Obszaru Badawczego zdefiniowała strategię wspierania badań i mobilności poprzez szereg namacalnych środków. Ponadto Komisja przedłożyła wkrótce Komunikat na temat naukowych karier zawodowych.

Pytania do dyskusji:

- Jakie kroki można by podjąć aby uczynić studia naukowe i techniczne i kariery w tych dziedzinach bardziej atrakcyjnymi i wzmocnić obecność kobiet w badaniach?
- Jak i kto powinien zająć się brakiem możliwości rozwoju kariery zawodowej w Europie po studiach doktorskich oraz jak można wspierać niezależność pracowników badawczych w wykonywaniu ich zadań? Jakie wysiłki mogłyby podjąć uniwersytety pod tym względem mając na szczególnej uwadze całą Europę?
- Jakie są możliwości pomocy uniwersytetom europejskim w uzyskaniu dostępu do puli zasobów (studenci, nauczyciele akademicy i pracownicy badawczy) mających wymiar europejski poprzez usunięcie przeszkód mobilności?

5.3. Poszerzenie perspektywy uniwersytetów europejskich

5.3.1. Szersza perspektywa międzynarodowa

Uniwersytety europejskie funkcjonują w coraz bardziej "zglobalizowanym" środowisku i zdały sobie sprawę, że konkurują z uniwersytetami z innych kontynentów, zwłaszcza amerykańskimi, jeśli idzie o przyciąganie i utrzymanie najlepszych talentów z całego świata. Podczas gdy uniwersytety europejskie goszczą tylko nieznacznie mniej studentów zagranicznych niż uniwersytety amerykańskie to przyciągają one proporcjonalnie mniej najlepszych studentów i mniejszy odsetek pracowników badawczych.

Ogółem, środowisko oferowane przez uniwersytety europejskie jest mniej atrakcyjne. Warunki finansowe, materialne i warunki pracy nie są zbyt dobre; korzyści finansowe z wykorzystywania wyników badań są mniejsze i gorsze są perspektywy kariery zawodowej²⁹; jest także nieodpowiednia i źle zharmonizowana struktura porozumień w odniesieniu do wiz i pozwoleń zamieszkiwania dla studentów, nauczycieli akademickich i pracowników badawczych z innych krajów – czy to z krajów Unii Europejskiej, czy też z innych krajów świata. Kilka państw członkowskich podjęło ostatnio kroki w celu zwiększenia atrakcyjności swoich uniwersytetów, laboratoriów i ich firm gospodarczych dla najlepszych pracowników badawczych i studentów oraz wykwalifikowanych pracowników z innych krajów, np. poprzez "wizy naukowe".

Podobnie, Komisja przedłożyła propozycję dyrektywy na temat warunków przyjęcia i zamieszkiwania studentów z krajów trzecich. W 2003 r. oczekuje się równoległej inicjatywy dla pracowników badawczych z tych krajów. Unia Europejska także zwiększy wsparcie, aby poprawić atrakcyjność uniwersytetów europejskich poprzez działanie na rzecz wsparcia mobilności w ramach 6 Programu Ramowego, które umożliwi 400 pracownikom badawczym i doktorantom z krajów trzecich przybyć do uniwersytetów europejskich w latach 2003 - 2006 oraz w ramach inicjatywy Erasmus.

²⁹ See also Section 5.1.3 on the management of intellectual property.

Pytania do dyskusji:

- Jak można uczynić uniwersytety europejskie bardziej atrakcyjnymi dla najlepszych studentów i pracowników badawczych z całego świata?
- W jaki sposób powinno się zmienić struktury, programy studiów i metody zarządzania uniwersytetów europejskich aby pomóc im odzyskać i zachować konkurencyjność, w kontekście rosnącego umiędzynarodowienia nauczania i badań oraz akredytacji dla celów naukowych?

5.3.2. Rozwój lokalny i regionalny

Uniwersytety znajdują się we wszystkich regionach Unii Europejskiej. Ich działalność często głęboko przenika lokalne środowisko gospodarcze, społeczne i kulturowe. Pomaga to uczynić z nich instrument rozwoju regionalnego i wzmocnienia spójności europejskiej. Rozwój ośrodków i parków naukowych, rozpowszechnianie struktur współpracy regionalnej pomiędzy sektorem gospodarczym a uniwersytetami, rozwój uniwersyteckich strategii rozwoju regionalnego, łączenie uniwersytetów w sieci regionalne, są ilustracjami tego wymiaru działalności uniwersyteckiej.

Wymiar regionalny działalności uniwersyteckiej wzmacnia się więc, zważywszy jego istotną rolę w osiągnięciu Europy wiedzy, zważywszy zwłaszcza na jej powiększenie. Unia Europejska wspiera te wydarzenia, zwłaszcza poprzez Fundusze Strukturalne i 6 Program Ramowy.

Ponadto, bardzo użyteczna jest rola spełniana przez uniwersytety na poziomie regionalnym i lokalnym, jako źródło kompetencji i katalizator dla wielorakich partnerstw pomiędzy partnerami (*players*) gospodarczymi a społecznymi, w ramach całego szeregu sieci.

Zwiększone lokalne i regionalne zaangażowanie uniwersytetów nie powinno jednak przesłaniać zwróconej na zewnątrz perspektywy międzynarodowej i stałego wysiłku w celu poprawy swojej doskonałości w badaniach i nauczaniu. Te ostatnie pozostają istotne i w rzeczywistości umożliwią uniwersytetom skuteczniej przyczynić się do rozwoju ich otoczenia lokalnego i regionalnego.

Pytania do dyskusji:

- W jakich obszarach i jak uniwersytety mogły by się przyczynić do rozwoju lokalnego i regionalnego?
- Jakie są sposoby wzmocnienia rozwoju ośrodków wiedzy, wiążąc na poziomie regionalnym różnych partnerów (*players*) zaangażowanych w wytwarzanie i przekazywanie wiedzy?
- W jaki sposób można w większym stopniu uwzględnić wymiar regionalny europejskich projektów i programów badań, edukacji i szkolenia?

6. Wniosek

Ten komunikat porusza szereg spraw, które odzwierciedlają głębokie zmiany mające miejsce w europejskim świecie uniwersyteckim. Po pozostawaniu stosunkowo wyizolowanym wszechświatem przez bardzo długi okres zarówno w odniesieniu do społeczeństwa, jak i reszty świata, przy gwarantowanym finansowaniu i chronionym statusie, poprzez szacunek dla ich autonomii, uniwersytety europejskie przeszły przez drugą połowę XX wieku tak naprawdę bez kwestionowania ich roli lub natury tego co powinny wносить do społeczeństwa.

Zmiany jakie uniwersytety przechodzą dzisiaj, które zostały zintensyfikowane w czasie minionych 10 lat, podsuwają fundamentalne pytanie: czy uniwersytety europejskie, takie jakimi są i jak są zorganizowane, mogą mieć nadzieję zachowania w przyszłości swojego miejsca w społeczeństwie i na świecie?

Europa, jeśli ma zrealizować swoją ambicję stania się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną, opartą na wiedzy gospodarką i społeczeństwem na świecie, musi po prostu mieć pierwszej klasy system uniwersytecki, z uniwersytetami uznanymi w skali międzynarodowej jako najlepsze w różnych dziedzinach i obszarach, w których są zaangażowane.

Pytania postawione w tym dokumencie mają na celu pomóc w określeniu działań jakie powinny być podjęte dla dokonania postępu w tym kierunku w ramach powiększonej Unii Europejskiej.

Zachęca się wszystkie zainteresowane strony — uczelnie, władze publiczne, osoby indywidualne lub stowarzyszenia przedstawicielskie — aby przedstawiły swoje poglądy na ten temat i opisały swoje doświadczenia i „najlepsze rozwiązania praktyczne.

Przetłumaczył
Ryszard Mosakowski
we współpracy z członkami
Komisji Zagranicznej KSN

Ryszard Mosakowski

Z pracą na pełnym etacie jest nie do pogodzenia żadna inna działalność zawodowa lub doradcza, żadne płatne stanowisko ani żadna działalność handlowa lub przemysłowa.

SZKOLNICTWO WYŻSZE WE WŁOSZECH

Włochy są krajem-założycielem NATO oraz Wspólnot Europejskich (EEC). Wraz z 11 innymi krajami UE weszły do Europejskiej Unii Monetarnej w 1999 r. Obecnie zajmują obszar o powierzchni 301 230 km², a ludność, oszacowana w lipcu 2001 r., wynosiła 57 679 828 osób. Włochy posiadają zróżnicowaną gospodarkę przemysłową i dzielą się wyraźnie na uprzemysłowioną północ, w której dominują firmy prywatne, oraz mniej gospodarczo rozwinięte rolnicze południe. PKB, według parytetu siły nabywczej, wyniósł w 2000 r. 1273 mld USD, a na osobę – 22 100 USD. Najstarszą wyższą uczelnią we Włoszech jest Uniwersytet w Bolonii, który obchodził niedawno 900-lecie swojego istnienia. Precyzyjną datę jego powstania trudno ustalić, najczęściej podaje się rok 1088.

STRUKTURA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

System szkolnictwa wyższego we Włoszech można podzielić na sektor uniwersytecki oraz nie uniwersytecki. W skład sektora uniwersyteckiego wchodzi aktualnie 77 szkół wyższych, w tym: 51 uniwersytetów, 3 państwowe instytuty politechniczne, 13 uniwersytetów prywatnych, 5 państwowych instytutów uniwersyteckich, 2 uniwersytety dla obcokrajowców (Perugia i Siena) oraz 3 szkoły wyższe. Sektor nieuniwersytecki obejmuje instytucje szkolnictwa wyższego oferujące edukację zarówno w formie krótkich studiów pomaturalnych, jak i studia techniczne trwające maksymalnie do 4 semestrów. W przeciwieństwie do innych krajów, w skład tego sektora wchodzi również uczelnie prowadzące studia artystyczne i muzyczne (akademie sztuk i konserwatoria muzyczne), a ponadto szkoły nauk religijnych, wojskowe i policyjne. Nie istnieją uczelnie oferujące krótkie zawodowe kursy szkoleniowe po ukończeniu szkoły średniej. Kursy takie organizuje administracja regionalna i lokalna. Edukację techniczną i szkolenie prowadzą stowarzyszenia lub nawet konsorcja składające się z pojedynczych szkół średnich, organizacji szkolenia zawodowego, uniwersytetów, przedsiębiorstw lub stowarzyszeń przedsiębiorstw.

ZARZĄDZANIE W UNIWERSYTETACH

Najwyższym jednoosobowym ciałem zarządzającym w uniwersytecie jest rektor, a ciałami kolegialnymi - senat akademicki i rada zarządzająca. Rektor przewodniczy obydwu ciałom, nadzoruje funkcjonowanie jednostek organizacyjnych, w tym jednostek usługowych, odpowiada za dyscyplinę, podpisuje porozumienia zewnętrzne o współpracy oraz planuje działalność dydaktyczną i naukową. Jest wybierany spośród profesorów zwyczajnych (*professori ordinari*) i nadzwyczajnych (*professori straordinari*). Statut uniwersytetu określa skład ciała dokonującego wyboru rektora oraz czas trwania jego kadencji. Senat akademicki składa się z rektora oraz przedstawicieli społeczności akademickiej wybranych zgodnie z zasadami zawartymi w statucie. Senat posiada uprawnienia w zakresie planowania, koordynacji i nadzoru. Opracowuje ogólne zalecenia, kierunki rozwoju uczelni, zatwierdza przepisy wewnętrzne i koordynuje działalność dydaktyczną. W skład rady zarządzającej wchodzi rektor, dyrektor administracyjny oraz inni przedstawiciele społeczności akademickiej i świata biznesu, zgodnie z przepisami statutu uniwersytetu.

Zgodnie z ustawą z 1980 r., jednostkami wewnętrznymi uniwersytetu są departamenty obejmujące jedną lub kilka dziedzin badawczych o porównywalnych celach i metodach oraz nauczanych przedmiotach, mogące obejmować kilka wydziałów lub kierunków studiów. Departamenty koordynują działalność badawczą, przy poszanowaniu niezależności poszczególnych badaczy. Są to jednostki samorządne, decydujące o swojej strukturze organizacyjnej i posiadające autonomię finansową. Głównymi ciałami zarządzającymi i kierującymi na tym poziomie są: rada departamentu, dyrektor i zarząd departamentu.

Rada departamentu, której przewodniczy dyrektor departamentu, składa się z profesorów (posiadających *tenure* i bez), pracowników badawczych, przedstawicieli pracowników nie będących nauczycielami akademickimi i doktorantów. W jej skład mogą wchodzić także przedstawiciele studentów. Do kompetencji rady departamentu należą: wyrażanie opinii na temat swojej jednostki; znoszenie lub modyfikacja dyscyplin naukowych, za które jest odpowiedzialna; przyjmowanie rezolucji dotyczących pracowników akademickich i ekspertów, którym przydzielane są dodatkowe zadania. Rada podejmuje także decyzje na temat wykorzystania środków przyznanych departamentowi na działalność badawczą i zatwierdza budżet departamentu.

Dyrektora departamentu wybierają na okres 3 lat profesorowie zwyczajni, nadzwyczajni i stowarzyszeni oraz pracownicy badawczy spośród profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych. Dyrektor reprezentuje departament, odpowiada za stosunki ze zgromadzeniami akademickimi, przewodniczy radzie departamentu, przygotowuje wnioski o fundusze oraz przedstawia propozycje rocznych planów badawczych. Zarząd departamentu wspomaga dyrektora i wyznacza obowiązki dydaktyczne na studiach doktorskich. W jego skład wchodzi: dyrektor, 3 profesorów zwyczajnych, 3 profesorów stowarzyszonych i 2 pracowników badawczych.

Z organizacyjnego punktu widzenia, a także naukowego i dydaktycznego, podstawową jednostką organizacyjną uniwersytetu jest wydział. Obejmuje on jeden lub kilka kierunków studiów o podobnym podłożu kulturowym i metodologicznym. Podejmując studia na danym kierunku kształcenia student spędza całą swoją karierę akademicką w uniwersytecie na jednym wydziale. Ciałami zarządzającymi na wydziale są rada wydziału i prezydent

wydziału (*preside di facoltà*). W skład rady wydziału wchodzi wszyscy profesorowie zatrudnieni na stałe i przedstawiciele pracowników badawczych. W posiedzeniach rady wydziału mogą uczestniczyć także studenci z prawem zabierania głosu i składania propozycji w sprawach dla nich ważnych, ale bez prawa głosowania. Rada planuje i koordynuje działalność dydaktyczną oraz wysuwa propozycje na temat zmian w planach nauczania.

Prezydent wydziału jest wybierany na 3 lata spośród zatrudnionych na pełnym etacie profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych, a w skład ciała wybierającego wchodzi także profesorowie stowarzyszeni pracujący na wydziale. Prezydent odpowiada za bieżące zarządzanie wydziałem, przewodniczy radzie wydziału oraz nadzoruje relacje pomiędzy wydziałem a władzami centralnymi uniwersytetu. Gdy wydział prowadzi więcej niż jeden kierunek studiów, powołuje się rady kierunków studiów. W skład takiej rady wchodzi wszyscy zatrudnieni na stałe profesorowie nauczający na danym kierunku studiów oraz przedstawiciele pracowników badawczych, techniczno-administracyjnych i studentów. Rada koordynuje działalność dydaktyczną i zatwierdza programy studiów.

STUDIA

Struktura studiów w uczelniach włoskich znajduje się na etapie głębokich zmian. Dotychczas prowadzone studia uniwersyteckie obejmują 3 poziomy kształcenia prowadzące do uzyskania odpowiednio: dyplomu uniwersyteckiego (*diploma di universitario*), stopnia akademickiego (*diploma di laurea*) oraz na trzecim poziomie kształcenia - dyplomu specjalisty (*diploma di specialista*) i doktoratu (*dottorato di ricerca*). Studia na pierwszym poziomie trwają minimum 2 lata, ale nie więcej niż 3. Są one prowadzone także w specjalnych szkołach kształcenia zawodowego. Studia na stopień akademicki, zależnie od kierunku, trwają 4-6 lat. Dyplom specjalisty można uzyskać po ukończeniu co najmniej 2-letnich studiów podyplomowych. Studenci, którzy rozpoczęli studia przed reformą, studiują na poprzednich zasadach.

Ustawa z listopada 1999 r. dokonała głębokiej reformy struktury studiów, wprowadzając jednocześnie system punktowy oparty na ECTS (*European Credit Transfer System*). Jeden punkt kredytowy, zależnie od dziedziny studiów, oznacza 25-30 godz. pracy studenta, łącznie z jego pracą własną. Średnia roczna ilość pracy studenta studiów stacjonarnych w uniwersytecie odpowiada 60 punktom. Punkty mogą być gromadzone i przenoszone przy zmianie kierunku studiów lub uczelni. Uznanie zdobytych przez studenta punktów kredytowych w innej uczelni jest przedmiotem zatwierdzenia przez uniwersytet przyjmujący.

Zniesiono dyplom uniwersytecki oraz stopień *laurea*, uzyskiwany zgodnie ze starymi zasadami, wprowadzając nową strukturę studiów składającą się z 3 cykli kształcenia. Pierwszy cykl, trwający 3 lata i wymagający zdobycia 180 punktów, kończy się uzyskaniem stopnia akademickiego *laurea* (L). Drugi cykl, trwający 2 lata (120 punktów), kończy się uzyskaniem stopnia specjalizacji *laurea specialistica* (LS). Aby dostać się na studia prowadzące do LS, studenci muszą posiadać stopień L lub inne równoważne kwalifikacje akademickie uzyskane za granicą i oficjalnie uznane przez włoski system edukacyjny.

Na każdym kierunku studiów, zarówno w pierwszym, jak i drugim cyklu kształcenia, ustalono 6 grup przedmiotów, a mianowicie: przedmioty podstawowe, przedmioty typowe w danej dziedzinie studiów, podobne lub uzupełniające daną dziedzinę studiów, wybierane przez studentów, przedmioty związane z pracą dyplomową oraz inne przedmioty, jak: języki obce, informatyka i telematyka czy też przedmioty ułatwiające wejście na rynek pracy. Każdej grupie przedmiotów przypisano minimalną liczbę punktów kredytowych, której łączna wartość stanowi 66 proc. maksymalnej liczby punktów wymaganych do uzyskania stopnia akademickiego. pozostałe punkty kredytowe (34 proc.) pozostawiono do zagospodarowania ciałom akademickim zajmującym się opracowaniem szczegółowych programów.

Do trzeciego cyklu edukacji uniwersyteckiej należą studia doktorskie, trwające obecnie 3-4 lata, kończące się uzyskaniem doktoratu (*dottorato di ricerca*, DR). Zgodnie z nowymi zasadami, rekrutacja na studia doktorskie (*corso di dottorato*) odbywa się przez konkurs, do którego dostęp mają posiadacze stopnia LS lub równoważnej kwalifikacji akademickiej, uzyskanej za granicą i uznanej przez dany uniwersytet w ramach obowiązujących porozumień międzynarodowych.

W związku z reformą struktury studiów zniesione zostaną szkoły specjalizacyjne prowadzące studia 2-letnie, kończące się dyplomem specjalizacji. Pozostaną tylko szkoły powołane zgodnie ze szczególnymi przepisami lub dyrektywami UE. Uznano bowiem, że kształcenie specjalistyczne zapewniają studia na drugi stopień akademicki LS. Ponadto uniwersytety mogą uruchomić naukowe kursy specjalizacyjne lub stałe bądź okresowe kursy szkoleniowe. Dostęp do kursów wymaga posiadania stopnia L lub LS. Na zakończenie naukowych kursów specjalizacyjnych, wymagających zgromadzenia co najmniej 60 punktów, uzyskuje się dyplom specjalizacji *master universitari* pierwszego lub drugiego stopnia (pierwszego stopnia dla posiadaczy *laurea*, a drugiego stopnia - dla posiadaczy *laurea specialistica*).

Nowe programy studiów wprowadzono w roku akademickim 2001/02, przy czym kilku uczelniom udzielono pozwolenia na uruchomienie nowych programów studiów już w roku akademickim 2000/01.

PRACOWNICY AKADEMICY

W systemie szkolnictwa uniwersyteckiego Włoch można wyróżnić 5 kategorii pracowników akademickich: profesorowie pierwszego poziomu (*professori di prima fascia*) lub inaczej profesorowie zwyczajni (*professori ordinari*), profesorowie drugiego poziomu (*professori di seconda fascia*) lub profesorowie stowarzyszeni (*professori associati*), pracownicy badawczy (profesorowie badawczy), profesorowie kontraktowi oraz lektorzy języków obcych (*lettori*). Ponadto zatrudnia się wykładowców zagranicznych w ramach bilateralnych porozumień po-

między uczelniami, zwłaszcza w dziedzinie języków obcych i literatury. Pierwsze trzy kategorie pracowników akademickich posiadają *tenure*.

Profesorowie zwyczajni posiadają obowiązki dydaktyczne, badawcze i administracyjne oraz kierują jednostkami organizacyjnymi uniwersytetu. Tylko przedstawiciele tej kategorii profesorów mogą pełnić funkcję rektora. Profesorowie stowarzyszeni mają podobne obowiązki jak zwyczajni, ale mniejsze uprawnienia w zakresie kierowania jednostkami.

Głównym zadaniem pracowników badawczych jest prowadzenie badań naukowych, a ponadto współpraca w realizacji zadań dydaktycznych. Ta grupa pracowników badawczych, na mocy ustawy z 1980 r., zastąpiła profesorów asystentów (*assistenti*). Ustawa ograniczyła im roczną liczbę godzin związaną z obowiązkami dydaktycznymi, aby mogli poświęcić się własnemu rozwojowi naukowemu. Jednak sami pracownicy badawczy z czasem prosili o większe obciążenie dydaktyczne i obecnie z tego punktu widzenia są oni na tym samym poziomie jak profesorowie. Mają jednak wciąż pewne ograniczenia w zakresie możliwości kierowania zespołami.

Profesorowie kontraktowi są osobami spoza uniwersytetu, a niekiedy również z zagranicy, zatrudnianymi na rok (z możliwością przedłużania kontraktu, nie dłużej niż do 6 lat) do prowadzenia specjalnych wykładów. Są to naukowcy i eksperci wybrani według specjalnych procedur, posiadający status tymczasowych pracowników akademickich.

Lektorzy języków obcych zatrudniani są na podstawie prawa cywilnego. Wymaga się od nich posiadania stopnia *laurea* lub równoważnego stopnia akademickiego.

REKRUTACJA NA STANOWISKA AKADEMICKIE

Na podstawie przepisów z 1998 r., które wprowadziły zdecentralizowane procedury rekrutacji, na stanowiska akademickie powołuje się w drodze konkursu. Wybór kandydatów odbywa się na podstawie oceny ich stopni akademickich i publikacji. W przypadku profesorów stowarzyszonych konkurs składa się z oceny stopni i dorobku naukowego, a w przypadku pracowników badawczych - z dwóch pisemnych egzaminów i testu ustnego. Rada egzaminacyjna oceniająca profesorów zwyczajnych i stowarzyszonych składa się z 5 członków, z których 4 musi pochodzić z zainteresowanego uniwersytetu, a 1 z zewnątrz. Zewnętrzny członek rady egzaminacyjnej jest wybrany przez krajową społeczność naukową. Rada egzaminacyjna oceniająca pracowników badawczych składa się z 3 wybranych członków: 1 z zainteresowanego uniwersytetu i 2 zewnętrznych. Procedura konkursowa musi się zakończyć w ciągu 6 miesięcy wytypowaniem zwycięzcy na stanowisko pracownika badawczego oraz po 2 kandydatów na stanowiska profesora zwyczajnego i profesora stowarzyszonego (3 w fazie przejściowej). Wydział zainteresowany wynikami konkursu może zatrudnić jednego z nich na stałe stanowisko. Istnieje także nadzwyczajna procedura, przewidziana w ustawie z 1997 r., powołania na stanowiska profesorskie wybitnych naukowców (włoskich lub zagranicznych) z pominięciem konkursu.

Osoby powołane na stanowisko profesora pierwszego poziomu uzyskują początkowo, na okres 3 lat, tytuł profesora nadzwyczajnego. Po upływie tego okresu muszą przejść ocenę w celu zatwierdzenia. To samo dotyczy profesorów stowarzyszonych. Po upływie 3 lat oceniana jest także działalność naukowa i dydaktyczna pracowników badawczych.

STATUS ZAWODOWY I WARUNKI PRACY

Pracownicy akademicy z *tenure* mają status urzędników państwowych. Status prawny profesorów i profesorów badawczych określa dekret prezydencki z 1980 r. Profesorowie mają zapewnioną wolność nauczania i prowadzenia badań, ale muszą być obecni w uniwersytecie przez 250 godz. w roku. Profesorowie badawczy prowadzą badania i pomocnicze zajęcia dydaktyczne do wykładanego przedmiotu. Ta działalność dydaktyczna nie może być prowadzona w mniejszym wymiarze niż 250 godz. w roku. Sporo nieporozumień wynika niekiedy z interpretacji pojęcia "obowiązki dydaktyczne". Obejmuje ono bowiem m.in.: organizację i przygotowanie wykładów, egzaminy, ukierunkowanie studentów oraz inne prace akademickie, z wyjątkiem działalności badawczej.

Profesorowie mogą być powołani maksymalnie na okres 2 lat akademickich, w czasie jednej dekady, do kierowania instytutami lub laboratoriami Krajowej Rady Badawczej (CNR) lub innymi instytutami bądź organizacjami badawczymi o charakterze krajowym lub międzynarodowym. Profesorowie i pracownicy badawczy mogą być zatrudnieni na pełnym etacie lub jego części. Z pracą na pełnym etacie jest nie do pogodzenia żadna inna działalność zawodowa lub doradcza, żadne płatne stanowisko ani żadna działalność handlowa lub przemysłowa. Osoba zatrudniona na części etatu nie może pełnić funkcji rektora, prezydenta wydziału, pochodzącego z wyboru członka rady dyrektorów, a także dyrektora departamentu, kierownika czy dyrektora studiów doktorskich.

W roku 1999 r. na niepełnym etacie było zatrudnionych 8,2 proc. profesorów zwyczajnych, 7 proc. stowarzyszonych i 7,2 proc. pracowników badawczych. Profesorowie i pracownicy badawczy mają prawo do urlopu wypoczynkowego, urlopu nadzwyczajnego, a także urlopu do celów badawczych. Okresy urlopowe zaliczane są do rozwoju kariery zawodowej i stażu emerytalnego, a także do określenia wysokości emerytury.

Profesorowie zwyczajni tracą *tenure* po osiągnięciu 70 lat. Mogą jednak dalej pracować do 75. roku życia, mając zmniejszone obciążenie dydaktyczne, ale nie wolno im pełnić żadnego stanowiska. Wiek emerytalny profesorów stowarzyszonych i pracowników badawczych wynosi 65 lat.

W roku akademickim 1999/2000 w uniwersytetach pracowało 50 501 pracowników akademickich z *tenure*, w tym 12 913 profesorów zwyczajnych, 18 032 profesorów stowarzyszonych oraz 19 556 pracowników badawczych. W roku akademickim 1998/99 pozostali nauczyciele akademicy stanowili liczbę 17 116 osób.

PLACE

Płaca miesięczna pracowników akademickich posiadających *tenure* składa się z płacy podstawowej, dodatku uzupełniającego oraz dodatku za zatrudnienie na pełnym etacie, którego posiadanie wyklucza, z pewnymi wyjątkami, podejmowanie pracy na zewnątrz uniwersytetu. Tylko dwa pierwsze elementy są brane pod uwagę przy określaniu wysokości emerytury. Płaca podstawowa profesora zwyczajnego jest określana na podstawie płacy dyrektora generalnego kategorii A w administracji państwowej (np. płacy ambasadorów). Ci pracownicy akademicy, którzy wybrali pełne zatrudnienie w uniwersytecie, mają prawo do dodatku w wysokości 40 proc. płacy. Płaca na stanowisku profesora zwyczajnego i profesora stowarzyszonego jest podzielona na 8 stopni, przy czym przejście na kolejny stopień wiąże się z podwyżką w wysokości 8 proc. Przechodzenie o stopień wyżej na skali płac odbywa się automatycznie po upływie 2 lat pracy. Wynagrodzenie profesora stowarzyszonego stanowi średnio 74 proc. płacy profesora zwyczajnego, a pracownika badawczego - 70 proc. wynagrodzenia profesora stowarzyszonego. Według danych z 1999 r., średnie wynagrodzenie miesięczne brutto profesora zwyczajnego, który wybrał pracę na pełnym etacie, wynosiło 7 548 euro, profesora stowarzyszonego - 5 558 euro, a pracownika badawczego - 3 893 euro. Pracownicy techniczni i administracyjni mają skalę płac składającą się z 11 stopni, plus stopień "inspektora". Płaca początkowa brutto (trzeba odjąć ok. 35 proc., aby uzyskać płacę netto) wynosiła 1 550 euro. Taki poziom płacy posiada jednak niewielu pracowników, płace większości znajdują się na piątym stopniu skali - 2 153 euro. W tej grupie pracowników najwyższe zarobki ma kadra menedżerska, dla której najwyższe wynagrodzenie miesięczne wynosi 6 601 euro. Taka płaca w skali całego systemu szkolnictwa wyższego dotyczyła tylko 184 osób.

CIALA POSREDNIE, DORADCZE I KONSULTACYJNE

Za szkolnictwo wyższe odpowiedzialne jest Ministerstwo Uniwersytetów i Badań Naukowo-Technicznych (MURST). W realizacji swoich zadań minister jest wspierany przez szereg rad konsultacyjnych.

Krajowa Rada Uniwersytecka (CUN) formułuje opinie i propozycje na temat spraw będących przedmiotem ogólnego zainteresowania uniwersytetów, zwłaszcza w zakresie planowania ich rozwoju, zatwierdzania przepisów dotyczących edukacji, powoływania profesorów i pracowników badawczych. W skład CUN wchodzi po 3 przedstawicieli każdego nauczanego (szerokiego) obszaru naukowego, w łącznej liczbie nie przekraczającej 15 osób, 8 przedstawicieli studentów, 4 przedstawicieli pracowników technicznych i administracyjnych i 3 przedstawicieli Stałej Konferencji Rektorów Uniwersytetów Włoskich (CRUI). Wszyscy członkowie CUN są wybierani na 4-letnią kadencję i nie mogą być powtórnie wybrani na bezpośrednio następującą kadencję.

Stała Konferencja Rektorów Uniwersytetów Włoskich (CRUI) wyraża opinie na temat projektów rozporządzeń ministra (dekretów) dotyczących celów systemu uniwersyteckiego i alokacji środków finansowych ustalanej w planach 3-letnich. Odgrywa także ważną rolę w przedkładaniu propozycji rozwiązań prawnych, mających na celu optymalizację przepisów administracyjnych, dydaktycznych i naukowych. CRUI, mimo że nie ma żadnego umocowania prawnego w ustawodawstwie o szkolnictwie wyższym, należy do bardzo wpływowych ciał w procesie zarządzania systemem szkolnictwa wyższego.

Komisja Ekspertów ds. Kształcenia Uniwersyteckiego Nauczycieli (Commissione di esperti per il coordinamento tra l'istruzione universitaria e gli altri gradi di istruzione) posiada funkcję konsultacyjną, zwłaszcza w odniesieniu do kształcenia w uniwersytetach nauczycieli szkół wszystkich typów. W jej skład wchodzi 3 członków powołanych przez Krajową Radę Edukacji Publicznej, 3 powołanych przez CUN, 3 powołanych przez Consiglio Nazionale dell'Economia e del Lavoro (CNEL) reprezentującą pracodawców i pracowników, 1 przedstawiciel IRRSAE, 3 ekspertów powołanych przez ministra edukacji publicznej oraz 3 mianowanych przez ministra uniwersytetów i badań naukowo-technicznych.

Krajowa Rada Studentów Uniwersytetów (CNSU), składająca się z 28 członków, jest nowym ciałem w systemie uniwersyteckim. Pełni rolę konsultacyjną, a także ma prawo składać propozycje dotyczące projektów ustaw i innych aktów prawnych (odnoszących się do uniwersytetów) oraz rozporządzeń w zakresie ustalenia ogólnych kryteriów przestrzegania przepisów dydaktycznych.

Na mocy rozporządzenia ministra z 4 kwietnia 2000 r. powołano Krajowy Komitet ds. Oceny Systemu Uniwersyteckiego. Jest to niezależne ciało współpracujące z ministerstwem i uniwersytetami.

Ryszard Mosakowski

*) Dr Ryszard Mosakowski jest adiunktem Politechniki Gdańskiej i wiceprzewodniczącym Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność" oraz członkiem Rady Europejskiej Education International.

"Wiadomości KSN" Biuletyn Krajowej Sekcji Nauki NSZZ "Solidarność"

Redaguje zespół: Maria Wesolowska, Janusz Sobieszkański, Krzysztof Schmidt-Szałowski
opracowanie techniczne: Elżbieta Smorczevska

Adres redakcji: Krajowa Sekcja Nauki NSZZ "Solidarność"

ul. Waryńskiego 12, A 221, 00-631 WARSZAWA

tel/fax (0-22) 825 73 63, tel.(0-22) 660 98 78, kom. 0 603 123 438

e-mail: KSN@interia.pl

<http://www.solidarnosc.org.pl/~ksn>